

Helsinki

Pengerpuisto

Ympäristöhistoriallinen selvitys
ja kehittämisperiaatteet

Helsinki

Pengerpuisto

Ympäristöhistoriallinen selvitys
ja kehittämisperiaatteet

Kaupunkiympäristön julkaisuja 2024:25

Tilaaja: Helsingin kaupunki / Kaupunkiympäristö / Kaupunkitila- ja maisemasuunnittelu
Vastuuhenkilö: Kaisa Solin puh. 09 310 34757
Teksti: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Tiina Perälä, Matti Liski, Ronja Rajamäki, Katja Nurmi.
Taitto: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Ronja Rajamäki, Heidi Joronen
Kartta-aineistot: © Kaupunkimittausosasto, Helsinki
Valokuvat ja kartat: Historialliset valokuvat ja kartat:
HKA = Helsingin kaupunginarkisto, HKMKA = Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto, MVKA =
Museoviraston kuva-arkisto, KK= Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.
Nykytilan valokuvat: RR=Ronja Rajamäki /Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Syksy 2023,
Kesä 2024
Visualisoinnit: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Ronja Rajamäki, Katja Nurmi
Sarja: Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön julkaisuja 2024:25
ISSN: ISSN 2489-4230 (verkkojulkaisu)
ISBN: ISBN 978-952-386-531-0 (verkkojulkaisu)
Etukannen kuva: Sepelimityllyn jalusta vuonna 1970. Simo Rista. HKMKA.
Takakannen kuva: Pengerpuisto kesällä 2024. RR.

Sisällysluettelo

Saatteeksi	7
1 Suunnittelu- ja suojelutilanne	9
2 Historian vaiheet.....	11
3 Nykytila ja säilyneisyys	35
4 Arvot ja ominaispiirteet	49
5 Kehittämistavoitteet	55
Lähteet ja kirjallisuus.....	58
Viitteet.....	59
Liitteet	60

Näkymä nykyisen Pengerpuiston paikalta kohti Sörnäisten rantaa ja saaria. Valokuva Signe Brander. HKMKA.

Saatteeksi

Pengerpuisto sijaitsee Helsingin itäisessä kantakaupungissa, Kallion kaupunginosassa, Torkkelinmäen osa-alueella. Puisto on kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta merkittävä aikakaudelleen tyyppinen puisto (YK2002). Lisäksi se kuuluu Helsingin keskeisiin maisemakulttuurikohteisiin, Torkkelinmäen asunto-aluekokonaisuuteen. Puistoa reunustavat Torkkelinkadun varrella sijaitsevien 1920-luvun uusklassisten matalien asuinrakennusten rivi, Pengerkadun korkeiden asuinrakennusten julkisivu sekä molemmilla sivuilla koulurakennukset. Puistokokonaisuuteen kuuluu myös Pengerkatujen väliin sijoittunut rinnepuisto. Pengerpuiston puistokokonaisuus on suunniteltu ja rakennettu vaihteittain 1930–1940-lukujen aikana.

Selvityksen tavoitteena on ollut kartoittaa puiston suunnitteluhistoria sekä sen vaiheet. Lisäksi on arvioitu kohteen nykytilaa ja säilyneisyyttä sekä nykytilan suhdetta alueen historiallisiin vaiheisiin sekä ympäröivään kaupunkikuvaan ja -rakenteeseen. Työssä on arvioitu kohteen merkittävyyttä ja määritelty keskeiset säilytettävät ja vaalittavat ominaispiirteet, jotka ovat kohteen kulttuurihistoriallisten arvojen kannalta merkittäviä. Lisäksi puistolle on laadittu maiseman ja historian näkökulmasta kehittämistavoitteet niin, että alueen kulttuurihistorialliset arvot säilyvät. Laadittu selvitys toimii puiston peruskorjauksen lähtöaineistona.

Selvitys on laadittu marraskuun 2023 ja syyskuun 2024 välisenä aikana Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön toimialan toimeksiannosta Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy:ssä, jossa työstä ovat vastanneet maisema-arkkitehdit Tiina Perälä ja Ronja Rajamäki sekä maisema-arkkitehtiopiskelija Katja Nurmi. Työtä on kaupunkiympäristön toimialan maankäyttö ja kaupunkirakenneyksikössä ohjanneet maisema-arkkitehti Kaisa Solin, asemakaavoituksesta Paula Leiwo, Sakari Mentu, ja kaupunginmuseolta Mikko Lindqvist.

HELSINGINKATU

HARJUTORI

PENGERRKATU

KATRI VALAN
PUISTO

TORKKELINKATU

TORKKELIN-
PUISTIKKO

PENGERR-
PUISTO

PENGERRKATU

SAKARINKATU

AGRICOLAN
AUKIO

AGRICOLANKATU

KARHU-
PUISTO

MATTI
HELENIUKSEN
PUISTO

PENGERRKATU

HÄMEENTIE

LINTULAHDENKATU

ALLI TRYGGIN
PUISTO

VÄINÖ
TANNERIN
KENTTÄ

SÖRNÄISTEN RANTATIE

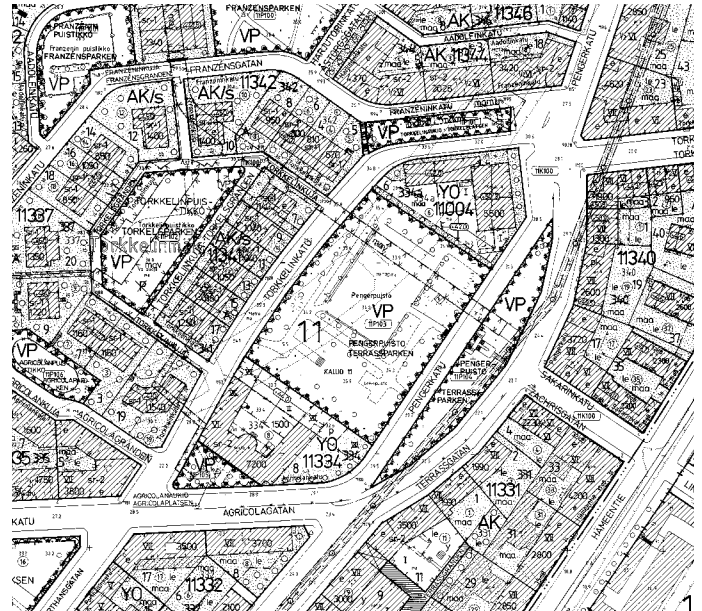

0 100 m 200 m

1 Alueen sijainti ja suunnittelu- ja suojelutilanne

Pengerpuisto sijaitsee Helsingin keskeisessä suurpiirissä, Kallion kaupunginosassa. Puistoa rajaa lännestä Torkkelinkatu, pohjoisesta Helsingin kuvataidelukion tontti, idästä Pengerkatu sekä etelässä asuin-, liike- ja toimistorakennusten korttelialue (AL). Pengerpuistossa on voimassa asemakaava vuodelta 1989 (nro 9699) ja siinä se on merkitty puistoksi. Selvitysalue on laajuudeltaan noin 11 500m². Puistossa sijaitsevat puurivein ympäröity kivituhkakenttä, koirapuisto sekä tukimuurirakenteita portaineen.

Pengerpuisto on kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta merkittävä aikakaudelleen tyypillinen puisto (YK2002). Se muodostaa yhdessä Torkkelinmäen rakennuskannan ja puistojen kanssa Kallion kaupunginosan korkeimmalle kohdalle sijoittuvan erityisen ja yhtenäisen kaupunkikuvallisen kokonaisuuden.

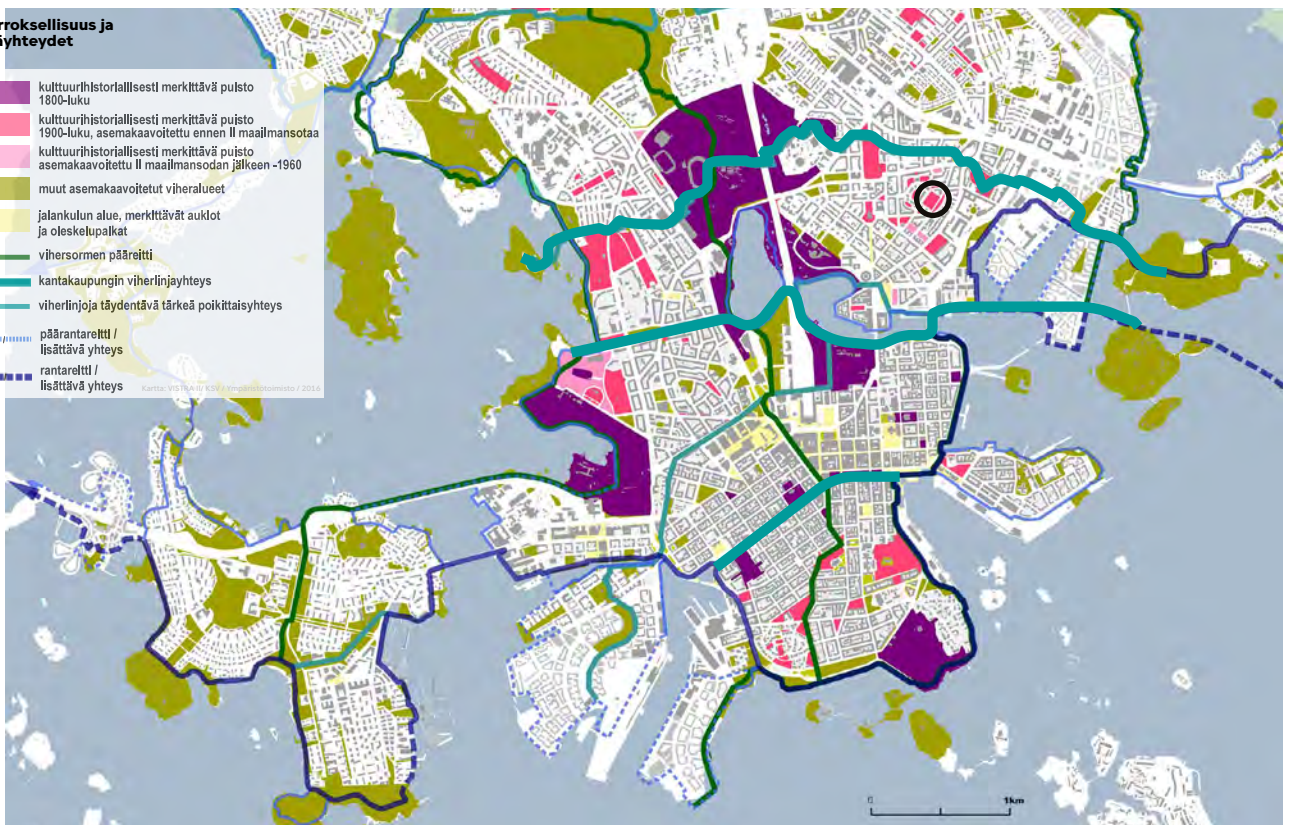
Viereisellä sivulla sijaintikartta,
1:3000

Yllä Kallion voimassa oleva asemakaava vuodelta 1989. Helsingin kaupungin karttapalvelu.

Alla yleiskaavaa varten laadittu kartta kantakaupungin kerroksellisuudesta ja pääyhteyksistä. Pengerpuisto on merkitty kulttuurihistoriallisesti merkittävaksi puistoksi. VISTRA II, Helsingin Kaupunki, Kaupunkisuunnitteluvirasto.

Kerroksellisuus ja pääyhteydet

- kulttuurihistoriallisesti merkittävä puisto 1800-luku
- kulttuurihistoriallisesti merkittävä puisto 1900-luku, asemakaavoitettu ennen II maailmansotaa
- kulttuurihistoriallisesti merkittävä puisto asemakaavoitettu II maailmansodan jälkeen -1960
- muut asemakaavoitetut vihervuoret
- jalankulun alue, merkittävät auklot ja oleskelupaikat
- vihersormen pääreitti
- kantakaupungin viherlinjayhteys
- viherlinjoja täydentävä tärkeä poikittaisyhteys
- päärantareitti / lisättävä yhteys
- rantareitti / lisättävä yhteys

2 Historian vaiheet

Kallion varhaisia vaiheita

Viimeisimmän jääkauden jäiden sulaessa meri täytti nykyisen Helsingin paljastuneet maa-alueet. Maa kohosi hitaasti, ja noin neljä tuhatta vuotta sitten nykyisen Kallion alueen kallioiset selänteet muodostivat pieniä saaria. Maankohoamisen ja meren väistymisen myötä kasvillisuus levittäytyi entiselle merenpohjalle. Täten Kallion alue peittyi osittain harvalukuisten mäntymetsien ja aluskasvillisuuden alle. Kallion alue toimi Töölön kylän takamaana ja karjan laidunalueena aina 1200-luvun lopulta 1640-luvulle asti.¹

Helsingin kaupunki sai alkunsa, kun Suomen etelärannikolle päätettiin perustaa 1500-luvulla uusi kauppakaupunki, joka tulisi kilpailemaan Tallinnan hansakaupungin kanssa. Kaupungin perustamiseksi löytyi sopiva paikka Helsingin niemestä, Vantaanjoen suulta. Sijainti osoittautui kuitenkin merenkäynnille haastavaksi lahden mataluuden vuoksi. Kaupunki tuli täten siirtää paremmalle paikalle. Sörnäisten niemeä kaavailtiin uudeksi kaupungin sijainniksi, mutta epäilykset alueen tulevaisuuden laajenemismahdollisuuksista estivät suunnitelmien toteutumisen. Lopulta uudeksi kaupungin paikaksi valikoitui Vironniemi, jonka ympärille nykyinen Helsinki on rakentunut.² Helsingin kaupungin siirtyessä Vironniemelle, Töölön kylä siirtyi Helsingin kaupungille, jolloin kaupunki sai kylän mukana tulleet Kallion ja Sörnäisten takamaat. Sörnäisten ranta palstoitettiin viljelysmaiksi, kun taas korkealle kohoavat kallioiset selänteet soveltuivat viljelystä paremmin kaupungin asukkaiden hevosten, lehmien, lampaiden ja vuohien laidunmaiksi.³ Kallion alue säilyi 1800-luvun alkuun asti kaavoitetun kaupungin ulkopuolisena asumattomana takamaana. Kallion alueen läpi kulki kuitenkin merkittävä liikenneväylä, Itäinen Viertotie (nyk. Hämeentie).⁴

Yllä valokuva Hakaniemen rannasta vuodelta 1863–66. Rannassa sijaitsi konepaja "Fiskars Mekaniska Verkstad", joka valmisti isoja höyrykoneita. Tautalla kohoaa ympäristöään korkeam-

malle Suruttomain kallioiden laelle nykyinen Pengerpuisto on rakentunut. C. A. Hårdh. HKMKA.

Kallion alue oli asumatonta, kallioista takamaata vielä 1800-luvun alkuun asti. Vuoden 1749 Pitäjänkartassa Kallion alue näyttäytyy Kallioisten selänteiden ja metsälaikkujen peittämänä. Aluetta ympäröi kolmesta ilmansuunnasta meri; idästä, etelästä ja lännessä

Töölönlahti. Siltasaari oli tällöin vielä saari, jonka yhdistivät eteläiseen kantakaupunkiin ja Kallion alueeseen sillat. Suuret korkeuserot, kallioisuus ja meren luomat reunat vaikuttivat olennaisesti Kallion alueen tulevaan kehitykseen. Helsingin karttapalvelu.

Kaupungin väkiluku kasvoi ja asutus alkoi pyrkiä kaa-voitetun kaupungin ulkopuolelle. 1840-luvulla Helsingin kaupunki päätti jakaa Pitkäsillan pohjoispuolella omistamansa maa-alueet vuokra-alueiksi. Kaupunki vuokrasi alueet yksityishenkilöille useaksi kymmeneksi vuodeksi lähinnä viljelysmaaksi ja huvilatonteiksi. Tätä aikaisemmin iso osa Pitkäsillan pohjoispuolelta aluetta oltiin vuokrattu viljelysmaaksi Salomon Janssonille (ns. Janssonin viljelykset).⁵ 1840–1870-luvut olivat Kallion huvila-asutuksen kultakautta.⁶ Kallion keskiosissa Itäisen Viertotien länsipuolella sijaitsivat huvilatontit Kallio (Berghäll), Kaiku (Eko) ja Surutoin. Huvila-alueiden pohjoisimmat osat kuuluivat osaksi Janssonin viljelyksiä. Nykyinen Pengerpuisto on sittemmin rakentunut entisen Suruttomain huvilatontilla sijaitsevan mäen laelle.

Viereisellä sivulla kartta "Karta öfver Helsingfors underlydande ägor belägna Helsing socken och härad af Nylands län af C. Reuter 1869" vuodelta 1869, jossa on näkyvissä vuokra-alueiden rajat ja nimet. Laatija C. Reuter. Kansalliskirjasto.

Alla Harjun (Ås) ja Surutoin huvila-alueiden kartta "Karta Öfver Delar Af Villorna No 16 Ås Och Surutoin" vuodelta 1881. Surutoin huvila-alueen pohjoisosissa sijaitsivat Janssonin viljelykset, joiden keskellä kulki oja. HKA.

Kallion kaupunginosan kaavoitus ja rakentuminen

Teollisuus alkoi siirtymään Pitkäsillan pohjoispuolelle, kun Helsingin vuoden 1825 rakennusjärjestys karkotti paloturvallisuudelle vaaralliset työpajat kaupungin ulkopuolelle. Pitkäsillan pohjoispuoli soveltui teollisuudelle hyvin, sillä se oli sopivan etäisyyden päässä kaupungin keskustasta, sen maaperä oli kallioisuuden vuoksi viljelyyn sopimatonta ja meren rannat tarpeeksi syviä laivaliikenteelle. Maaseudulta kaupunkiin muuttaneista syntyi uusi yhteiskuntaluokka, kaupunkilaistyöväki. Vuosina 1875-76 Helsingin tehtailijoiden perustama yhtiö Helsingfors Aktiebolag rakennutti Itäisen Viertotien varteen puisia työväen asuintaloja, joista suurimmat olivat nimeltään Suruttomain huvilat, ns. ”puulaakivillat”.⁷ Asutuspulan vuoksi asuintiheys kasvoi koko Kallion alueella. Puulaakivilloissa oli vuonna 1877 yhtä huonetta kohden 2,3 henkilöä, kun taas vuonna 1900 vastaava luku oli 3,8. Puulaakivillat joutuivat väistymään myöhemmin Kallion uuden rakentamisen tieltä.⁸

Huvila-alue Berghäll vapautui vuokrasopimuksestaan vuonna 1886. Seuraavana vuonna Fredrik Otto Ehrström laati alueelle tonttijakoehdotuksen, jossa Berghäll ja sen läheiset alueet, Kaiku ja Surutoin, jaettiin säännöllisiin ja suoraviivaisiin kortteleihin, joiden väliin jäivät kortteleiden suuntaiset suorat katutilat, Linjat. Tonttijakoehdotuksen mukaan Linjoja oli tarkoitus tulla yhdeksän, mutta vain viisi ensimmäistä Linjaa rakennettiin. Tämä johtui Kaiun ja

Alla olevassa vuoden 1876 asemakaavassa Itäisen Viertotien kaakkoispuolella sijaitsee lukuisia teollisuuslaitoksia. Nykyisen Kurvin, silloisen Suruttomain vuok-

ra-alueella sijaitsivat Suruttomain huvilat eli puulaakivillat. Kartan laatinut C. H. Nummelin. HKMKA.

Ylimpänä maalaus Itäiseltä Viertotieltä vuodelta 1902. Oikeassa laidassa sijaitsevat Suruttomain huvilat eli puulaakivillat, joiden takana kohoavat lumen peittämät Suruttomain kalliot. Alex Rapp. HKMKA.

Yllä huvila Vuorela vuodelta 1923. Huvila oli yksi itäisen Viertotien varrella sijainneista Suruttomain villoista. E.A. Hellmanin kokoelma. HKMKA.

Surutoin alueiden voimassa olevista vuokrasopimuksista. Kaiku vapautui vuokrasopimuksestaan vuonna 1906 ja Surutoin vuonna 1909.⁹ Taloudellisten syiden vuoksi Kallioon ei tehty vielä varsinaista asemakaavaa, sillä se olisi edellyttänyt katuverkoston, viemäreiden ja vesijohtoverkoston rakentamisen.¹⁰

Uudet puiset asuintalot valtasivat vuosisadan loppuun mennessä aiemmin asumattomana olleet alueet Linjojen alueelta. Kalliossa rakentamista ohjasi yhä vuoden 1889 asuntohuviloita koskeva rakennusjärjestys, joka oli muuta kaupunkia löyhempi. Esimerkiksi puutalot sai rakentaa lähemmäs toisiaan kuin muualla kaupungissa. Rakennusjärjestyksen mukaan Kallioon oli mahdollista rakentaa yksikerroksisia puutaloja tai kaksikerroksisia asuintaloja, joiden alakerta oli kiveä. Korkeampia puurakennuksia sai rakentaa viranomaisen luvalla. Rakennusjärjestyksen vapaus yhdessä alhaisten tonttivuokrien kanssa mahdollisti Kallion alueelle edullisemman rakentamisen kuin muualla Helsingissä. Tämän seurauksena Linjojen asukastiheys kasvoi poikkeuksellisen suureksi suhteessa Helsingin muihin alueisiin. Puu-Kallion ajalta on olemassa enää vain Toisen linjan ja Castréninkadun kulmauksessa sijaitseva tornihuvila vuodelta 1893 ja Barnavårdsföreningen i Finland rf.-lastenhoitoyhdistyksen rakennukset vuodelta 1898.¹¹

Työväen asuinoloista huolestuttiin 1800-luvun lopussa, mikä osaltaan vaikutti siihen, että kaupunki laati Pitkänsilan pohjoispuoliselle alueelle asemakaavan vuonna 1901. Asemakaavan laatiminen sijoittuu kaavoitushistoriallisesti merkittävään taitekohtaan, jossa kritisoitiin insinöörimäistä kaavoitusta ja omaksuttiin Camillo Sitten kaupunkisuunnittelun periaatteita.¹² Sitte suhtautui asemakaavoitukseen kaupunkirakennustaiteellisista lähtökohdista käsin. Hänen ajatuksistaan kiinnostuttiin myös Suomessa, minkä seurauksena Kallion asemakaavan rakennustaiteellisista tavoitteista vastaamaan valittiin Gustaf Nyström.¹³

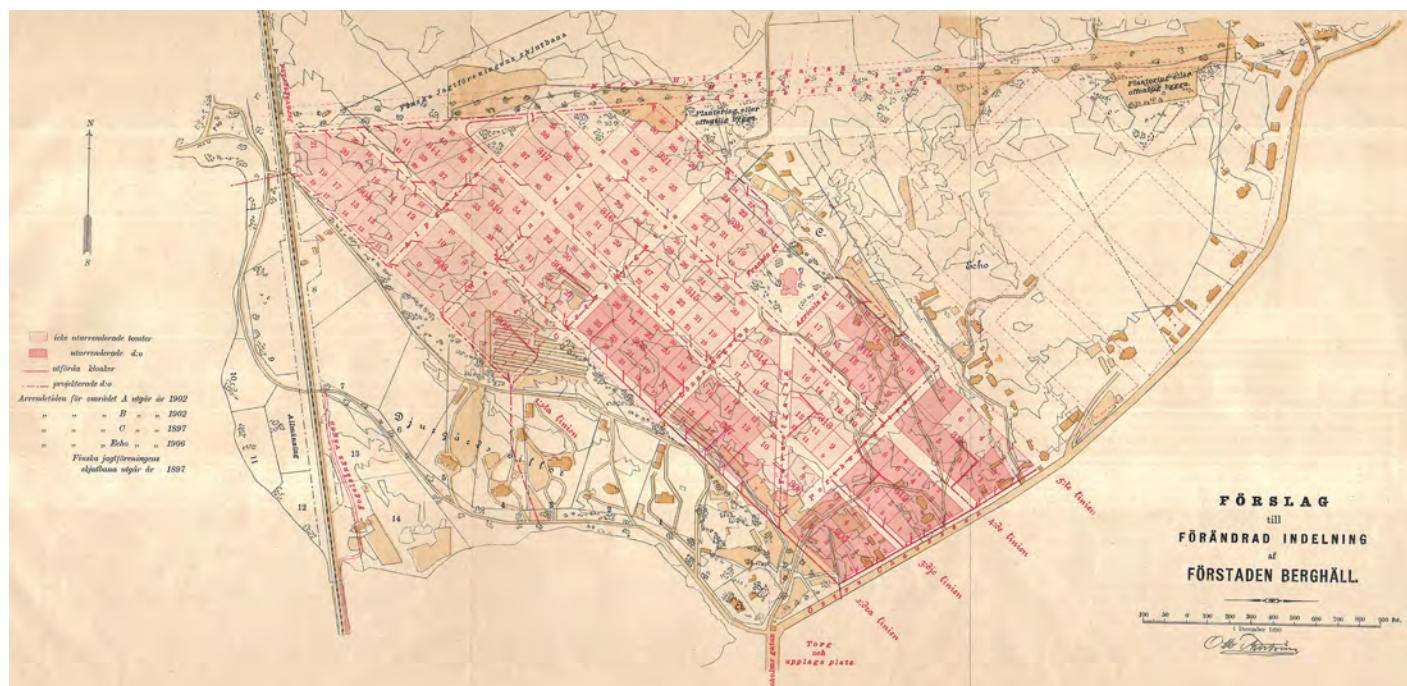
Alla pitkä katunäkymä Kolmannelta linjalta vuodelta 1916. Kaksikerroksiset kivistä ja puusta rakennetut asuintalot rakennettiin kiinni kadun linjaan. Ajotie

oli päällystetty mukulakivin ja kävelytie asfaltilla. Ajotien ja kävelytien erotti toisistaan graniittinen reunakivi. Rafael Roos. HKMKA.

Alla Ehrströmin tarkennettu tonttijakoehdotus "Förslag till förändrad indelning afförstaden Berghäll" vuodelta 1891. Katulinjat mukailevat alueella sijainneiden kallioselänteiden suuntausta, kaakosta luoteeseen. Ehdotuksessa on esitetty myös poikkikadut, jotka

kulkevat kohtisuoraan linjoja. Kallion kirkko on sijoitettu alueen korkeimmalle kohdalle Unioninkadun päätteeseen. Katkoviivalla näkyvät alkuperäiset ehdotetut yhdeksän linjaa, jotka eivät toteutuneet. HKA.

Asemakaava käsitti Pitkäsillan pohjoispuoliset alueet, Sörnäisen, Kallion ja Alppiharjun. Kaava on keskeisin alueen kaupunkikuvaa määrittänyt kaava, jonka tärkeimpiä alueen muodonantoon vaikuttavia tekijöitä olivat suorat ja leveät pääkadut, jotka yhdistivät merkittävät liikenteen solmukohdat toisiinsa. Pääkadut oli osoitettu istutettavaksi puurivein.

Vuoden 1901 asemakaavassa Torkkelinmäen sokkeloinen katuverkosto oli järjestetty ajan ihanteiden mukaisesti niin, että katulinjojen päätteinä oli visuaalisesti näyttäviä päätteitä.¹⁴ Pengerkadun rinteän viheralue sai tässä kaavassa ensimmäisen kerran muotonsa. Sakarinkadun päätteeseen oli sijoitettu viheralue, jonka keskellä kulki aksiaalinen porrusrakennelma tukimuureineen. Portaat johtivat Torkkelinmäen huipulle asti ja jatkoivat siellä katulinjaa pitkin päättyen korttelin 338 kulmaukseen.

1910-luvulla Kallion alueelle alkoi rakentua korkeita kivitaloja erityisesti Itäisen Viertotien varrelle ja vasta valmistuneen Kallion kirkon läheisyyteen. Tähän vaikutti erityisesti Pitkäsillan uusiminen vuonna 1912, Hakaniementorin rakentuminen ja raitiotieverkoston laajentaminen Kallioon.¹⁵

Ylimpänä osa Helsingin 10. 11. ja 12. kaupunginosien asemakaavaa "Stadsplan för tionde, elfte och tolfte stadsdelarna af Helsingfors stad". Asemakaava on hyväksytty vuonna 1901. KA.

Yllä Itäinen Viertotie 31 (nyk. Hämeentie 34) vuodelta 1908. Keskellä katua kulkivat raitiotiekiskot ja kadun reunalle oli rakennettu kivetty kävelytie. Signe Brander. HKMKA.

Yllä panoraama Kallion kirkon tornista koilliseen 1912. Etualalla Kaarlenkatu ja nykyisen Castréninpuistikon paikka. Fleminginkadun ympäristöön on alkanut rakentua kiviä asuinrakennuk-

sia. Torkkelinmäki yhä kallioiden ja puuston peittämää maastoa, joka kohoaa ympäristöään korkeammalle. Signe Brander. HKMKA.

Alla vuosien 1925-1926 välillä otettu ilmakuva Kalliosta. Etualalla Sörnäisten rantatie ja sen läheisyyteen kehittynyt teollisuusvyöhyke. Taustalla kohoaa Kallion kirkko. Torkkelinmäen lakialueet

ovat vielä rakentamattomia Torkkelinkatua lukuun ottamatta. Valokuvaaja Somersalo. HKMKA.

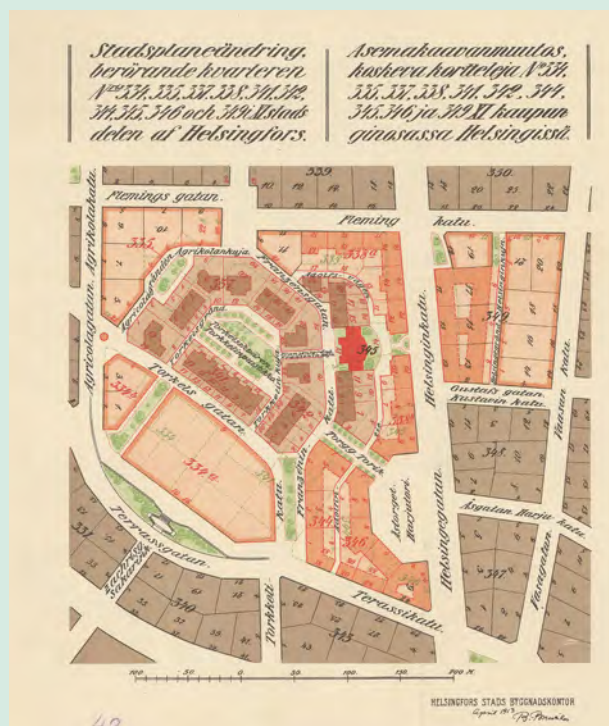

Torkkelinmäen puutarhakaupunki

Kallion alueelle vuonna 1901 laadittu asemakaava jäi toteutumatta ympäristöään korkeammalle kohovan Torkkelinmäen osalta, sillä alueen maasto oli hyvin haastava, jolloin rakentamisen kustannukset olisivat nousseet liian suuriksi. Muutoinkin 1910–20-luvuilla keskusteltiin hyvin paljon asuntopolitiikan epäkohdista. Esimerkiksi Kallion suuria tonttikokoja ja suu-reellisia katulinjoja kritisoitiin ja työväen asuinoloihin toivottiin parannusta. Vastaukseksi tähän asema-kaava-arkkitehti Bertel Jung ja arkkitehti Birger Bru-nila laativat Torkkelinmäelle puutarhakaupungin periaatteita noudattavan asemakaavamuutoksen, joka vahvistettiin vuonna 1914. Torkkelinmäen ase-makaavoituksen esikuvana on mainittu Eiran huvila-kaupungin asemakaava, jossa kadut olivat samaan tapaan kapeita ja maastonmuotoja mukailevia sekä asuintalot koostuivat matalista erillistaloista.¹⁶ Eiran huvilakaupunki sai kuitenkin aikanaan paljon kritiikkiä esimerkiksi rakennusten epämääräisestä sijoittelusta sekä julkisivupintojen epäyhtenäisyydestä. Näitä asioita pyrittiin välttämään Torkkelinmäkeä suunniteltaessa.¹⁷ Torkkelinmäelle laadittiin asemakaavoituksensa jälkeen paikallinen huvila-alueen rakennusjär-jestys, joka erosi Helsingin kaupungin vuoden 1895 rakennusjärjestyksestä. Täten alueesta muodostui

Birger August Brunila. Museovirasto.

Torkkelinmäen asemakaava-
muutos hyväksyttiin vuonna
1914. Laatijana Birger Brunila.

hyvin avara ja mittakaavaltaan pienipiirteinen suhteessa muuhun Kallioon.¹⁸ Torkkelinmäen puutarhakaupunkia on kutsuttu myös ”Kallion Kaivopuistoksi” sen matalien asuintalojen sekä sen pihojen ja puistojen vehreyden vuoksi.¹⁹

Birger Brunila toimi 1900-luvun alussa keskeisenä Kallion alueen kaavoittajana toimiessaan avustavana asemakaava-arkkitehtina vuosien 1912–1917 välillä ja asemakaava-arkkitehtina vuosien 1917–1948 välisenä aikana. Hän oli tutustunut erityisesti muiden Euroopan maiden työväenasuintoihin ja puutarhakaupunkeihin. Hän totesi, että muihin Euroopan kaupunkeihin verrattuna Helsingissä oli liian vähän puistoja sekä urheilu- ja leikkipaikkoja suhteutettuna sen väkilukuun. Vehreys olikin Brunilalle yksi olennaisimmista kaupunkisuunnittelun tavoitteista.²⁰ Brunila tutustui Englannissa erityisesti arkkitehti Raymond Unwinin suunnittelemaan ”ensimmäiseen puutarhakaupunkiin”, Letchworthiin. Unwinin kehittämät puutarhakaupunkiin olennaisesti kuuluneet asuntoaukiot olivat luonteeltaan umpinaisia, rakennusten sijoittelu ilmavaa ja julkisivut yhtenäiset. Torkkelinmäen laella sijaitseva Torkkelinpuisto edustaa tällaista asuntoaukiota, joka on Helsingin ainoita.²¹

Puutarhakaupunkiaate on saanut alkunsa länsimaissa 1800-luvun teollistumisen myötä, kun kaupunkien asukasluvut kasvoivat, kaupungit kehittyivät liian tiiviiksi ja asuinolot paikoin epäterveellisiksi. Puutarhakaupunkiaatteella

Lapset leikkivät Torkkelinkatu 7:n asuinpihalla 1940-luvulla. Väinö Kannisto. HKMKA.

Lapset leikkivät Torkkelinkadulla vuonna 1945. Ajoteitä ei oltu vielä päällystetty, mutta pihojen edustan kävelytie on päällystetty

suurin laatoin. Asuinrakennusten edustalla sijaitseva puurivi on istutettu. Väinö Kannisto. HKMKA.

pyrittiin ehkäisemään asuinolojen kurjuutta luomalla asumiselle aiempaa enemmän viihtyisyyttä ja tilaa. Sen kehittäjänä pidetyn brittiläisen Ebenezer Howardin tavoitteena oli yhdistää maaseudun ja kaupungin parhaimmat puolet.²²

Asemakaavan myötä Torkkelinmäelle muodostui vehreiden asuinkortteleiden ohella myös lukuisia uusia puistoalueita, jotka olivat tiiviisti osana asemakaavallista kokonaisuutta lisäten entisestään alueen vehreyttä ja puutarhamaisuutta. Uusia puistoja olivat Torkkelinpuistikko, Agricolanpuistikko ja nykyinen Torkkelinaukio. Helsinginkadun varteen muodostettiin porraskrakennelma, joka tunnetaan nykyisin nimellä Aadolfinrinne. Myös Harjutorille kulkeva nykyinen Harjutorinkatu oli osoitettu katupuurivein istutettavaksi. Pengerkadun rinne oli säilynyt asemakaavamuutoksessa vuoden 1901 asemakaavan mukaisesti viheralueena. Asemakaavamuutoksessa Pengerpuistoa ei oltu vielä kaavoitettu puistoalueeksi.

Kaavaehdotuksen hyväksymisen jälkeen meni useita vuosia ennen kuin Torkkelinmäen asuinrakennuksia päästiin rakentamaan, sillä vuodesta 1914 1920-luvun alkuun asti asuinrakennusten rakentaminen oli lähes kokonaan pysähtynyt ensimmäisen maailmansodan vuoksi. Kaavan hyväksymisen ja rakentamisen välissä myös rakennustyyli olivat vaihdelleet useita kertoja. Asuinrakennukset rakennettiin kuitenkin pääasiassa vuosien 1926–28 välillä. Aikakauden

tyylisuuntana oli empiretyyliä jäljittelevä 1920-luvun klassismi, jossa tiilipinnat peitettiin usein vaaleansävyisellä laastilla. 1920-luvun klassismin pyrkimyksenä oli yhtenäisen kaupunkikuva, joka saavutettiin käyttämällä korttelikohtaisia julkisivukaavioita. Kaavioissa oltiin määritelty rakennusten korkeus, keskinäinen sijainti, katon kattomateriaali ja katon kulma, ikkunoiden sijoittelu sekä julkisivujen pintamateriaalit ja värit. Tontit myytiin siten, että niille rakentamisessa tuli noudattaa näitä julkisivukaavioita. Torkkelinmäen yhtenäisyyteen vaikutti erityisesti se, että asuinrakennusten keskinäinen sijoittuminen oli tarkoituksenmukaista. Myös rakennuksista useimmat olivat saman arkkitehdin, Jalmari Peltosen käsialaa.²³ Asuinkortteleiden istutussuunnitelmat puolestaan laati Elisabeth Koch, joka sovelsi englantilaisen puutarhausuunnittelun ideoita Suomeen.²⁴

Puiston suunnittelu- ja rakentamisvaiheet

Torkkelinmäki alkoi rakentua 1900-luvun alkuvuosikymmeninä Torkkelinmäen laelle. Silloin nykyisen Pengerpuiston alueella toimi vielä sepelimurskaamo, jonka toiminta oli käynnistynyt alueen rakentamiseen tarvittavan kiviaineksen louhintojen vuoksi. Murskaamo lienee lopettanut toimintansa 1940-luvun loppupuolella, kun Torkkelinmäen asuinrakennukset ja viereinen koulurakennus valmistuivat. Kivimurskaamoon kuului alkujaan neljä jalustaa, joista on jäljellä enää yksi.²⁵

Pengerpuiston puistokokonaisuus on suunniteltu ja rakennettu vaihteittain. Helsingin kaupungin puistojen suunnittelu tapahtui asemakaavaosastolla aina 1900-luvun alkuvuosista vuoteen 1947, jolloin se siirtyi puisto-osastolle.²⁶ Pengerpuiston suunnittelu ajoittuu arvostetun asemakaava-arkkitehti Birger Brunilan toimikaudelle vuosien 1912–1948 välille.²⁷ Puistosuunnittelun viimeistely ja istutustyöt tehtiin kuitenkin kaupunginpuutarhuri Bengt Schalinin (1946–1957) aikana, jolloin hän vastasi rakennustoimiston johtosäännön mukaan puistojen kunnostuksesta ja uusien puistojen suunnittelusta.²⁸ Pengerpuiston tilallinen hahmo on Birger Brunilan käsialaa. Bengt Schalinin mahdollinen osallistuminen vuoden 1947 puistosuunnitelman laatimiseen ei ole tiedossa, vaikkakin hän niihin aikoihin aloitti työnsä kaupunginpuutarhurina.

Alla näkymä nykyisen Pengerpuiston paikalta kohti Sörnäisten rantaa vuodelta 1912. Ennen puiston rakentamista alueella toimi sepelimurskaamo ja alue oli pääasiassa karua kallioiden ja kivikon peittämää tyhjää tonttimaata. Signe Brander. HKMKA.

Vierellä näkymä Pengerkatua pitkin vuodelta 1912. Puisto ja asuintontit olivat vielä rakentamattomia, mutta kuvassa voidaan havaita maaston olleen hyvin kaltevaa ja kallioista, minkä vuoksi puistojen rakentamisessa on jouduttu hyödyntämään portaita ja tukimuureja. Signe Brander. HKMKA.

Suruttomain kallioille puisto

"Kuten tunnettua, on esim. Kallion asukkailla niukanlaisesti puistikkoja, ei oikeastaan mitään kunnan paikkaa, missä voisi kesäpäivinä lapsineen istuskella. Tämän vuoksi kalliolaiset ovat jo pitkän aikaa hartaasti odottaneet, että Suruttomain kallion se osa, joka antaa merelle päin, jo vihdoinkin kunnostettaisiin puistoksi, jossa tämän kaupunginosan asukkaat voisivat kesäiltoina istua. Paikka on erinomaisen sopiva juuri sen vuoksi, että siitä avautuu kaunis ilmava näköala Kruunuvuoren selälle ja sitä paitsi ainoa sopiva enää koko Kalliossa."

Suomen Sosiaalidemokraatti. N:o 304. 9.11.1934. s. 1

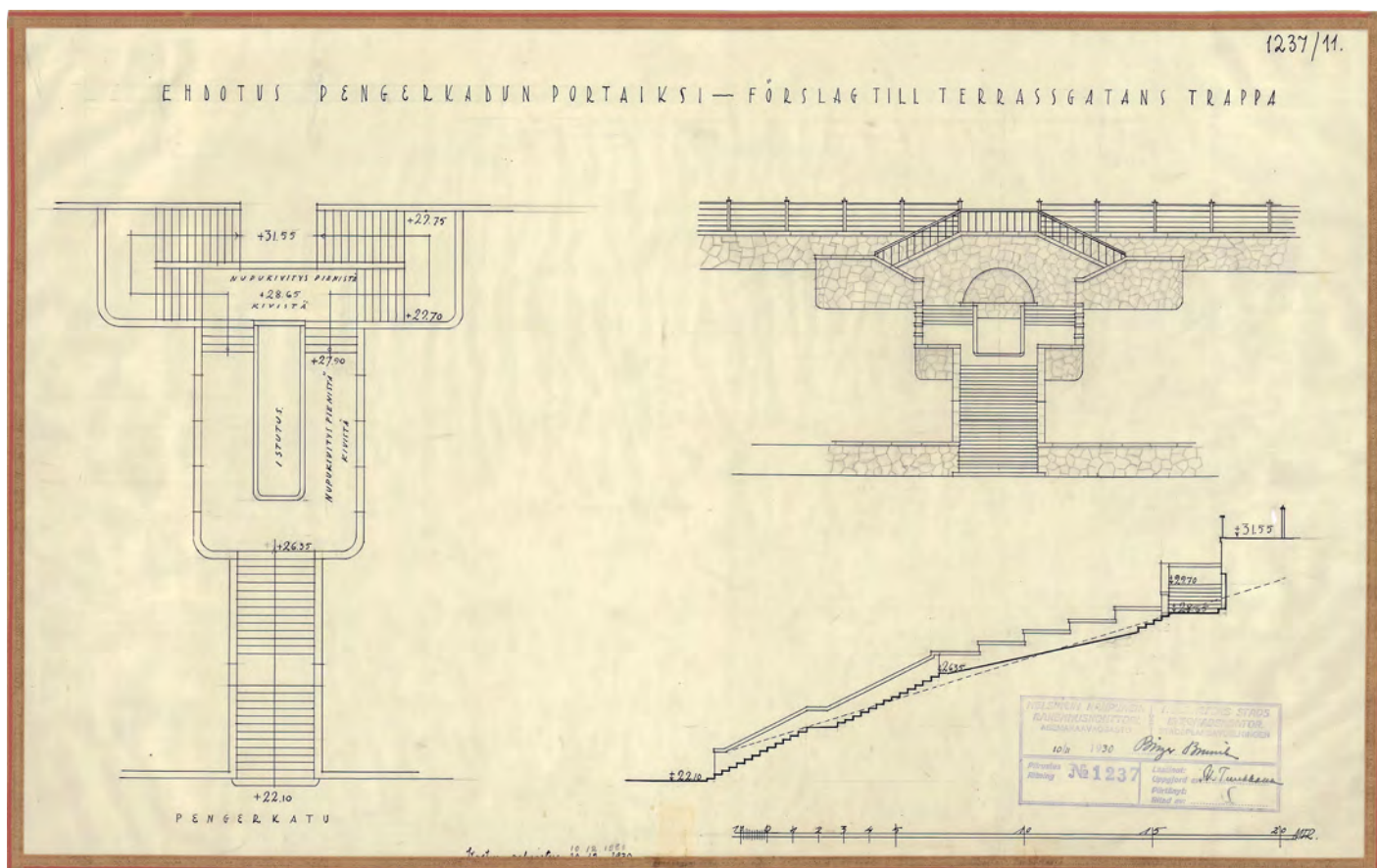

Yllä 1920-luvulla otettu valokuva nykyisen Pengerpuiston kohdalta. Taustalla näkyy sittemmin purettuja työväenasuintaloja ja tehdasrakennus. Nykyisen puiston alue on ympäristöään huomattavasti korkeammalla. Viljo Berg. HKMKA

Keskellä Helsingin teknillinen oppilaitos rakenteilla vuonna 1929. Torkkelinmäen asuinrakennukset ovat rakentuneet, mutta eduspuutarhat ovat vielä kesken. Nykyisen Pengerpuiston alue on vielä rakentamatonta tonttimaata. Kuvan etualalla on näkyvissä vielä keskeneräinen Pengerkadun tukimuuri. Eric Sundström. HKMKA.

Alla Helsingin toisen lyseon (nyk. Helsingin kuvataidelukion) työmaa 1940-luvulla. Työmaan taustalla näkyy vielä rakentamatonta Pengerpuiston aluetta ja sepelimyllyn jalusta, joka on säilynyt tähän päivään asti puiston identiteettiä vahvistavana tekijänä. Väinö Kannisto. HKMKA.

Birger Brunilan laatimat piirustukset Pengerkadun portaitaiksi vuodelta 1930. HKA.

Ensimmäisenä valmistui vuoden 1901 asemakaavaan perustuva Pengerkadun rinteeseen porraskakennelma tukimuureineen. Suunnitelman laati Birger Brunila vuonna 1930. Symmetrinen ja näyttävä luonnonkivinen porraskakennelma yhdistää alemman ja ylemmän Pengerkadun toisiinsa. Portaikon yläosa on korossa +31.55 ja alaosa korossa +22.10. Täten korkeuseroa portaikon välillä syntyy 9,45 m. Porraskakennelma tukimuureineen on suunniteltu rakennettavaksi verkkokivin. Suunnitelmassa portaikon tasanteiden pintamateriaaliksi on valittu pienet nupukivet ja porraskakennelman akselin keskelle on osoitettu nelikulmion muotoinen istutettu alue. Ylimmän tukimuurin laelle sijoitettiin koristeellinen Helsingin kaupungin Arkkitehti-antiikkikaide. Portaikon ylätasanteelta keskitasanteelle laskeutuvien portaiden yhteyteen puolestaan on esitetty Arkkitehti-kaidetta yksinkertaisempi kaidemalli.

Pengerkadun rinteeseen kasvillisuudesta laadittiin erillinen päiväämätön istutussuunnitelma, joka ajoittuu todennäköisesti 1930-luvun alkupuoliskolle. Istutussuunnitelmassa keskeisenä periaatteena oli pensaslajien monipuolisuus ja symmetrisyys porraskakennelmaan nähden. Rinteen kapeeneihin päätyihin sijoitettiin symmetrisesti rusokuusamien ryhmät (*Lonicera tatarica*). Rinteen oikealle puolelle on myös suunniteltu mongolianvaahteroiden (*Acer ginnala*) muodostama ryhmä. Molemmiin puolin rinnettä on sommiteltu symmetrisesti valkosalavat (*Salix alba argentea*). Portaikon ympäristössä on villaheisiä (*Viburnum lantana*), rusokuusamia (*Lonicera tatarica*), happomarjapensaita (*Berberis*

Näkymä osoitteesta Pengerkatu 15 kohti Sörnäisten rantaa ja saaria vuodelta 1930. Etualalla näkyy Pengerkatua ja Pengerkadun rinnettä rajaava kaide muureineen. Väinö Kannisto. HKMKA.

thunbergii) ja mustaseljaa (*Sambucus laciniata*). Portaikon vasemmalle puolella on ruusuja (*Rosa rugosa* ja *Rosa alba maiden's blush*), koiranheisiä (*Viburnum opulus*) ja angervoja (*Spirea call. Margaritae*). Lumimarjoja (*Symphoricarpos racemosa*) ja kurturuusua (*Rosa rugosa*) on esitetty vasemmanpuoleiseen rinteeseen. Tukimuurin reunustoilla on imukärhivilliinejä (*Parthenocissus quinquefolia*), joiden on tarkoitus kavuta muuria ja kaidetta pitkin ylös. Avokallioesiintymien päälle on suunniteltu maksaruohoesiintymiä (*Sedum*) ja sammalleimuja (*Phlox subutala*). Portaikon keskellä on angervoja.

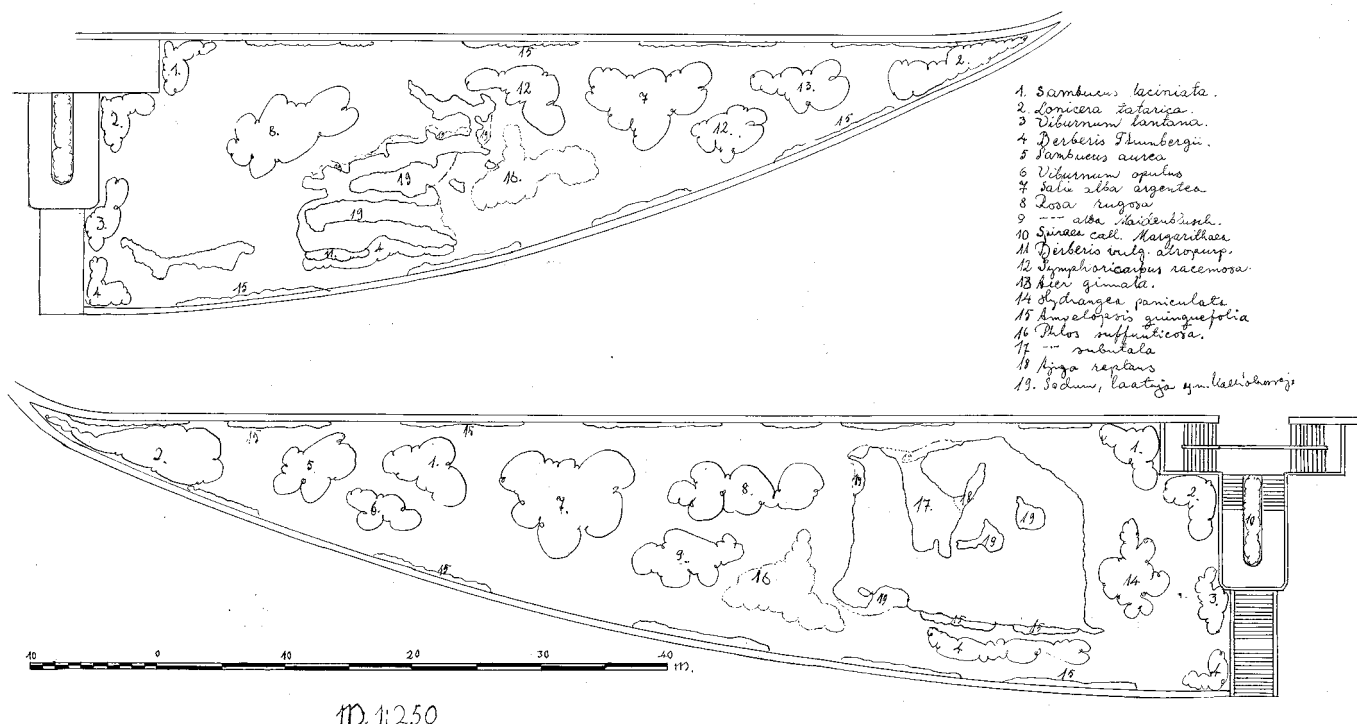

Viistoilmakuva vuodelta 1935. Etualalla Sörnäisten rantatien ja Hämeentien väliin sijoittunut Elanon teollisuusalue. Taustalla Torkkelinmäen laella sijaitseva nykyinen Pengerpuisto, joka oli vielä 30-luvulla rakentumatonta tonttimaata. Pengerkadun rinne on kuitenkin

rakennettu valmiiksi. Rinteessä korostuvat erityisesti näyttävä Sakarinkatua jatkava porrasrakennelma tukimuureineen sekä avokallioesiintymien ja kasvillisuuden välinen suhde. HKMKA.

Alla Pengerkadun rinteiden istutussuunnitelma. Ei päiväystä. Istutukset tehty viimeistään 1936. HKA.

Pengerkadun rinne.

Vuonna 1939 hyväksyttiin asemakaavanmuutos koskien kortteliä 334. Kortteli kaavoitettiin puistoksi ja sen päätyihin tontit koulurakennuksia varten. Puistoon sijoitettiin laaja kenttä-sommitelma, jota reunustivat istutetut alueet. HKA.

sijaitti keinu. Puiston etelä- ja länsiosien avokalliot oli jätetty esiin. Helsingin toisen lyseon tontin vastaiselle puistosivulle oli istutettu pensasaita. Kentältä puiston ylemmälle tasolle johtivat portaat. Harjoituskentän etelänurkkaan oli esitetty tilavaraus pukusuojalle, joka kätkeytyi pensasistutusten taakse. Puistoa reunustivat nurmikaistaleet, joihin oli sommiteltu koristepensaita. Kenttäsommitelmaa kehysti pensasaita.

Syyskuun 1939 lopulle (25.9.1939) päivätty puistosuunnitelma sisälsi nelikulmion muotoisen leikkikentän, jota reunustivat nurmikaistat puuriveineen ja vapaamuotoisine pensaineen. Puiston toisella laidalla oli sommiteltu "pikkulasten ruohokenttä", joka oli vastaavasti nelikulmion muotoinen mutta kenttään suhteutettuna pohjois-eteläsuunnalta sommiteltu. Ruohokentän eteläpuolelle oli tehty tasku keinulle. Ruohokenttää kiersi kapea puistokäytävä, jonka varrella oli penkkitaskuja. Leikkipaikalle laskeutuivat portaat Pengerpuiston ylemmältä puistokäytävältä. Puistoon johti viisi sisäänkäyntiä. Kolme sisäänkäynneistä oli Pengerkadulta ja kaksi Torkkelinkadulta. Alueen avokalliot oli jätetty esiin. Vanha sepelimityn jalusta oli myös jätetty paikoilleen avokallion päälle ja sen ympäristö oli osoitettu "leikkikallioksi". Torkkelinkadun vastaiselle puistokäytävälle oli suunniteltu penkkisyvennyksiä, joissa kussakin oli kaksi penkkiä vastakkain. Myös leikkikentän ja pikkulasten ruohokentän väliin jäävän puistokäytävän varrelle oli esitetty penkkisyvennyksiä. Puiston käytävät olivat pääasiassa suoraviivaisia, mutta itäreunalla käytävät kaareutuivat. Puiston itäosa oli muutoinkin tilarakenteeltaan vapaamuotoisempi. Puiden lomassa sijaitti vapaamuotoisesti istutettuja pensaita.

Marraskuun 1939 alkuun (1.11.1939) päivätyssä puistosuunnitelmassa leikkikenttä oli aiempia versioita pienempi. Puiston keskialueelle oli sijoitettu kaarevalinjainen puistokäytäväverkosto vapaamuotoisine puu- ja pensasistutuksineen. Muilta osin suunnitelma vastasi edeltävää luonnosta. Kaupunginhallitus hyväksyi marraskuun puolella välissä 25.9.1939 päivätyn vaihtoehdon, jossa leikkikenttä muodosti puiston keskiosan avoimen keskusaiheen. Puisto oli ilmeisesti tarkoitus rakentaa vuoden 1940 kesäolympialaisten jälkeen, mutta 1939 alkanut toinen maailmansota keskeytti puiston rakentamisen.³² Puiston rakentamisen kustannusarvioksi arvioitiin 1 050 000 markkaa.³³

Pengerpuiston perustamisen taustalla lieene sen lähialueiden asukkaiden Kaupunginhallitukselle vuonna 1936 suunnattu anomus puistoalueen perustamiseksi Torkkelinmäen korkeimmalle kohdalle, Suruttomain kallioille. Tämän myötä kiinteistölautakunta laati alueelle asemakaavamuutosehdotuksen, jossa alueen keskelle varattiin n. 8 700 m² kokoinen puistoalue urheilukenttineen. Kiinteistölautakunta antoi asemakaavaosastolle tehtäväksi laatia alueelle puistosuunnitelman, jonka perusteella hankkeelle voitaisiin määrittää määräraha seuraavan vuoden menoarviota varten. Puiston rakentaminen osoitettiin aloitettavaksi olympialaisten jälkeen.³⁰ Vuonna 1939 hyväksyttiin asemakaavanmuutos koskien kortteliä 334. Kortteli kaavoitettiin puistoksi ja sen päätyihin tontit koulurakennuksia varten.

Pengerpuistoon laadittiin asemakaavaosastolla vaihtoehtoisia puistosuunnitelmia vuonna 1939. Puistosuunnitelmia laadittiin useampia, sillä puisto-osaston ja yleisten töiden lautakunnan kommenttien perusteella puiston kentän koosta ja tarpeellisuudesta sekä kasvillisuuden määrästä käytiin keskustelua.³¹

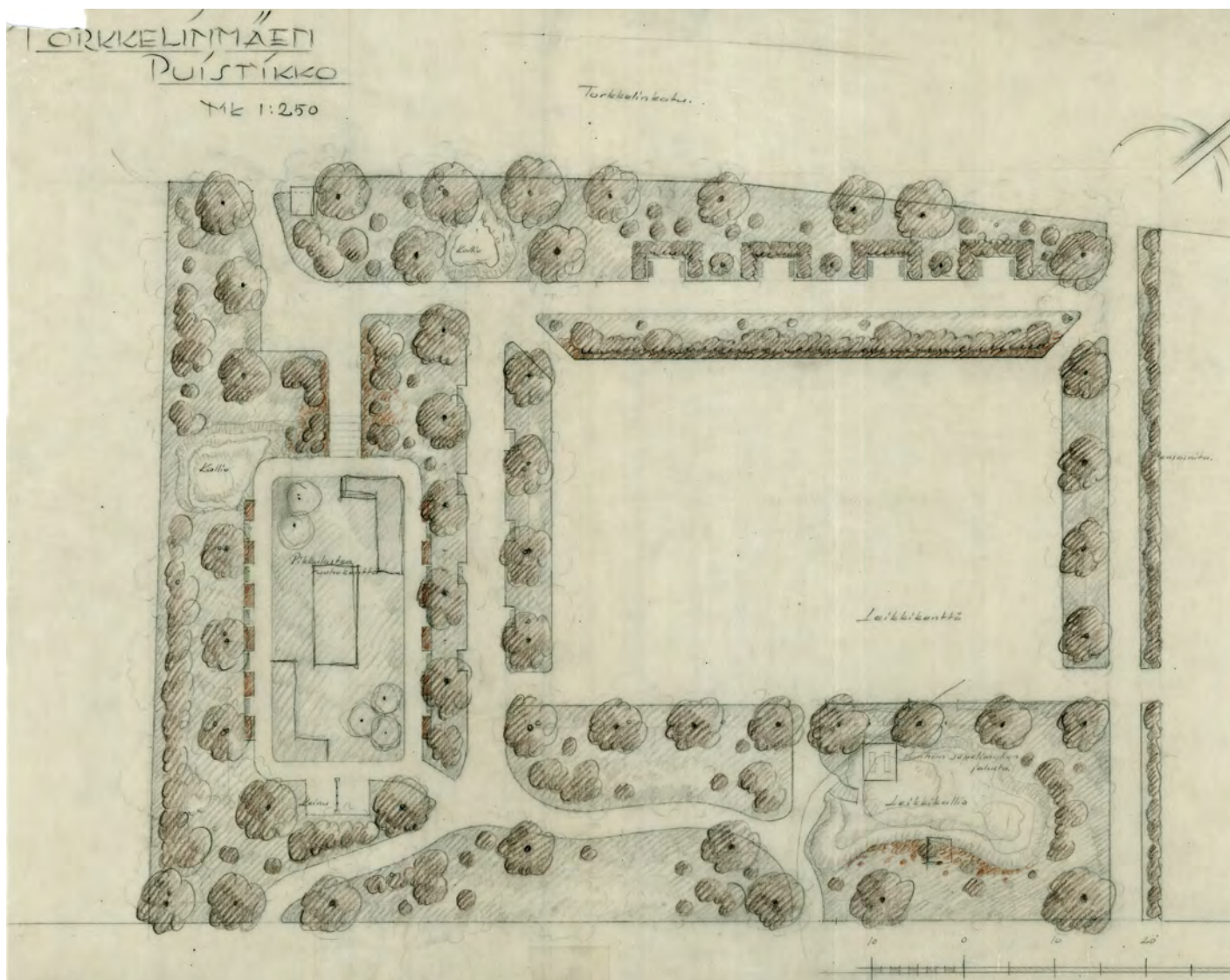
Ensimmäinen puistosuunnitelmaluonnos (päivätty 18.9.1939) sisälsi laajan, lähes koko puiston levyisen nelikulmion muotoisen harjoituskentän, jota puurivit reunustivat. Sisääntuloja oli neljä; kaksi portaikkoa Pengerkadulta ja vastaavasti kaksi puistokäytävää Torkkelinkadulta. Toinen Torkkelinkadulta tulevista reiteistä kulki halki koko puiston. Torkkelinkadun vastaiselle sivulle oli suunniteltu kolme pienempää leikkikenttää penkkitaskuineen. Yhdellä kentistä

Yllä Pengerpuiston puistosuunnitelmaluonnos vuodelta 1939. Päiväty 18.9.1939. Birger Brunila. HKA.

Keskellä Pengerpuiston puistosuunnitelmaluonnos vuodelta 1939. Päiväty 25.9.1939. Birger Brunila. Kaupunginhallituksen hyväksymismerkintä 16.11.1939. HKA.

Alla Pengerpuiston puistosuunnitelmaluonnos vuodelta 1939. Päiväty 1.11.1939. Birger Brunila. HKA.

Yllä Pengerkadun rinte istutukset vuodelta 1944. Puisto-osasto. HKA.

Yllä Pengerpuiston puistosuunnitelma PUO 113 vuodelta 1947. Puisto rakennettiin tämän suunnitelman mukaisesti. HKYA.

Toisen maailmansodan päätyttyä Pengerpuiston vuoden 1939 hyväksyttyä puistosuunnitelmaa päivitettiin pienin muutoksin vuonna 1947. Puistokäytävän varrella sijaitsevien penkkitaskujen ympärille sijoitettiin muotoon leikatut orapihlaja-aidat. Penkkitaskujen väleihin puolestaan oli sijoitettu pallon muotoon leikatut orapihlajat. Myös Pengerkadun viereisiä puuistutuksia oltiin karsittu. Pikkulasten ruohokentän keskelle ja kahteen nurkkaan oltiin suunniteltu suoraviivaiset istutusalueet. Kahteen muuhun nurkkaan oltiin sijoitettu puuryhmät. Puisto rakennettiin tämän vuoden 1947 suunnitelman mukaisesti.

Pengerkadun rinteeseen vuonna 1930 suunniteltu porraskakennelma toteutui sellaisenaan vuoden 1930 aikana. Pengerkadun rinteeseen viimeiset istutus ja rakentamistyöt puolestaan tehtiin vuonna 1936.³⁴ Vuoden 1943 ilmakuvan mukaan rinteeseen istutukset toteutettiin pääosin 1930-luvun istutussuunnitelman pohjalta. Ilmakuvassa on näkyvissä istutussuunnitelman keskeinen periaate pensasistutusten symmetrisyydestä. Suunnitelman mukaisesti rinteeseen päätyihin istutettiin identtiset pensasryhmät. Myös porraskakennelman molemmin puolin istutettiin symmetrisesti pensasistutuksia. Avokallioesiintymät otettiin suunnitelman mukaisesti osaksi kokonaissuunnitelmaa.

Helsingin kaupungin puistokortteihin kirjattujen listausten mukaan Pengerkadun rinteeseen istutettiin vuosien 1935–1936 aikana lukuisia erilaisia ruohovartisia lajeja, kuten kilpiruohoja (*Alyssum montanum*), ketoneilikoita (*Dainthus deltoides*), sammalleimua (*Phlox subulata*) ja erilaisia mak-saruohoja, kuten kangasajuruohoa (**Thymus serpyllum**)

ja valkomaksaruohoa (*Sedum album murale*). Listauksen mukaan rinteeseen istutettiin myös puuvartisia pensaita, kuten mongolianvaahteroita (*Acer Ginnala*), japaninhoppomarjoja (*Berberis Thunbergii*), japaninhortensioita (*Hydrangea paniculata*), rusokuusamia (*Lonicera tatarica*) valkosalavia (*Salix alba argentea*), mustaseljaa (*Sambucus aurea*), kreetanangervoja (*Spiraea Margaritae*), lumimarjoja (*Symphoricarpos racemosa*) sekä erilaisia ruusuja. Listauksessa mainitaan myös, että rinteeseen istutettiin 208 kpl imukärhivilliiniä (*Amelopsis quinquefolia*). Puistokorttien listauksista voidaan päätellä, että puiston toteutuneet istutukset vastaavat hyvin pitkälti istutussuunnitelmassa esitettyjä lajeja.³⁵

Pengerpuiston rakentaminen tyhjälle tonttimaalle aloitettiin pian vuoden 1947 puistosuunnitelman laatimisen jälkeen. Vanhojen valokuvien, ilmakuvien ja nykytilan tarkastelun myötä voidaan hahmottaa puiston toteutunut hahmo. Suunnitelman mukaisesti toteutettiin pääpiirteissään puiston eleetön käytävasomitelma ja puiston keskusaiheena oleva leikkikenttä sekä pikkulasten ruohokenttä. Leikkipaikka toteutui suunnitelman mukaisesti yksinkertaisena ruohokenttänä, jota reunustivat kivituhkakäytävät. Leikkipaikalle

Alla olevassa vuoden 1943 ilmakuvassa näkyy Pengerkadun rinteeseen valmis portaikko ja istutukset. Avokalliot nousevat vaaleampina laikuina esiin. Pengerpuisto oli tällöin vielä kallioista ja rakentamatonta tonttimaata, jossa sijaitsevat useampi sepelimitys. Helsingin karttapalvelu.

laskeutuivat portaat Pengerpuiston ylemmältä puistokäytävältä. Portaiden kanssa aksiaalisesti leikkipaikan itäpäätyyn sijoitettiin keinu. Vanhan sepelimylyn jalustan ympäristö perustettiin aitaamattomaksi leikkikallioksi. Yksi Pengerkadunpuoleisista sisäänkäynneistä toteutui suunnitelmasta poikkeavalla tavalla. Suunnitelman mukaan se olisi sijainnut etelämpänä nykyisen avokallioesiintymän kohdilla. Avokallioesiintymä on todennäköisesti estänyt sisääntulon näiltä kohdin. Puistokäytävän ohella myös kallion päälle suunniteltu puu siirtyi toteutuessaan pohjoisemmaksi. Suunnitelmassa esitetyt puistokäytävien varsien penkkitaskut toteutuivat pääosin suunnitelmassa esitetyllä tavalla. Kentäsommitelman yläpuolisen puistokäytävän varren penkkitaskuihin laitettiin kuhunkin vain yhdet penkit kahden vastakkaisen penkin sijaan.

Suunnitelman mukaiset istutukset puuriveineen ja vapaasti sommiteltuine pensaineen toteutuivat pääasiassa suunnitelman mukaisille paikoille. Myös penkkitaskuja reunustavat pensasaidat ja niiden väleihin istutetut pallon muotoiset orapihlajapensaat toteutuivat. Leikkikentän itäpuolelle istutettiin suunnitelman mukaan kaksi hevoskastanjaa. Puiston itäreunalla sijaitsevan kaarevalinjaisen käytävän yhteyteen istutettiin puiston rakentamisen yhteydessä suunnitelman mukaiselle paikalle puu. Puu on kuitenkin sittemmin hävinnyt ja sen läheisyyteen on istutettu euroopanlehtikuusi (*Larix decidua*). Lisäksi entisen Helsingin teknillisen oppilaitoksen läheisyyteen puiston lounaisnurkkaan ehdotetut puuistutukset toteutettiin syreenein. Pikkulasten ruuhokentälle ehdotetut istutusaiheet eivät toteutuneet kuin vasta

1960-luvulla.

Pengerpuiston osalta kasvitieteilijä Pentti Alangon vuoden 1977 kasvilistaan (ks. LIITE 1) luetteloitujen kasvien määrät täsmäävät pääsääntöisesti puistosuunnitelmassa esitettyihin istutusten määriin. Pengerpuiston osalta kasvilistassa on mainittu siellä olleen vuonna 1977 ainakin seuraavat lajit:

- 23 kpl saarnia (*Fraxinus excelsior*)
- 11 kpl vuorijalavia (*Ulmus glabra*)
- 8 kpl mongolianvaahteroita (*Acer ginnala*)
- 6 kpl metsävaahteroita (*Acer platanoides*)
- 2 kpl tataarivaahteroita (*Acer tataricum*)
- 2 kpl hevoskastanjoita (*Aesculus hippocastanum*)
- 22 kpl erilaisia happomarjoja (*Berberis ottawensis* ja *Berberis thunbergii* atropurpurea)
- 4 kpl verikanukkaa (*Cornus alba* Kesselringii)
- erilaisia orapihlajia (*Crataegus grayana*, *Crataegus douglasii* ja *Crataegus oxyacantha*)
- 1 kpl euroopanlehtikuusia (*Larix decidua*)
- 10 kpl pikkuhelmiomenapuita (*Malus sargentii*)
- 19 kpl erilaisia ruusuja (*Rosa x kantschatica*, *Rosa x rugosa*, *Rosa x rugosa alba*, *Rosa x rugosa* sp., *Rosa x pimpinellifolia* Poppius)
- 30 kpl erilaisia syreenejä (*Syringa reflexa* ja *Syringa vulgaris*).

Alhaalla 1960-luvulla otetussa viistoilmakuvas-
sa erottuu selkeästi Pengerpuiston alkuperäisen tilarakennan ja istutukset. Pengerpuiston rinteeseen on rakentumassa sisäänkäynti kal-
liosuojaan. HKMKA.

Puiston myöhempiä vaiheita

Vuonna 1956 puiston nimeksi vahvistettiin Pengerpuisto.³⁶ Sitä ennen puisto oli ollut nimeämätön. Vanhimmissa lähteissä ennen puiston rakentamista puiston aluetta kutsuttiin nimellä Suruttomain kalliot. Puiston valmistumisen jälkeen puistoa kutsuttiin joidenkin lähteiden mukaan Suruttomain kallioiden puistikoksi. Vuoden 1947 puistosuunnitelmassa puisto oli nimetty Torkkelinmäen puistikoksi.

Väestönsuojalautakunnan pyynnöstä Kallion kaupunginosaan ryhdyttiin suunnittelemaan yleisiä kalliosuojia 1950-luvun lopulla. Yleisten töiden lautakunta laati suunnitelmat Pengerpuiston kalliosuojalle, joka sijoitettiin Torkkelinmäelle. Kalliosuoja rakennettiin vuonna 1967. Suojan valmistuttua se oli Suomen suurin ja yksi Pohjoismaiden suurimmista kalliosuojista.³⁷ Kalliosuojan rakentamisesta johtuen Pengerkadun rinteeseen eheä tukimuurilla rajattu julkisivu jouduttiin katkaisemaan kalliosuojaan menevän maanalaisen kulun myötä.

Aiemmin leikkikalliona toiminut puiston osa muutettiin koirapuistikoksi. Muutos tapahtui ilmakuvien perusteella 1980-luvulla, jolloin alue siistittiin ja aidattiin metalliverkkoaidalla. Pengerpuiston kenttäsommitelman itä- ja eteläreunoille istutettiin pensasaidanteet, mutta niiden ajoituksesta ei ole tietoa. Pensasaidanteet ovat hävinneet ilmeisesti vuosien 2020–2021 välillä. Pisimpään aidanne säilyi koirapuiston aidan viereisellä sivulla.

Ylimpänä olevassa valokuvassa on koululaisia Pengerpuiston viereisen koulun pihalla 1950-luvulla. Kuvan vasemmassa reunassa näkyy Pengerpuiston reunaa puuriveineen. Koulunpihan ja puiston välillä ei sijainnut tällöin vielä aita. Ainoastaan Pengerpuiston kenttä oli aidattu. Osuusliike Elannon kokoelma. HKMKA.

Keskellä lapsi hiihtämässä talvisessa Pengerpuistossa vuonna 1958. Taustalla Helsingin teknillinen oppilaitos. Väinö Kannisto. HKMKA.

Alla 1970-luvun talvinen valokuva on otettu alemmalta Pengerkadulta. Pengerkadun rinteeseen kasvillisuus on peittynyt lumen alle. Simo Rista. HKMKA.

Yllä olevassa valokuvassa ihmiset oleskelevat sepelimylyn jalustan ympäristössä ja lapset kiipeilevät jalustan päällä 1970-luvulla. Etualalla oikealla näkyy kookkaaksi kasvanut vaahtera ja

vasemmalla pensasistutuksia. Taustalla Helsingin toinen lyseo (nyk. Helsingin kuvataidelukio). Simo Rista. HKMKA.

Alla Pengerpuisto kuvattuna Torkkelinkadulta 1970-luvulla. Katua reunustaa jalavarivi ja avokallioesiintymän ympäristössä kasvaa yksittäisiä syreenejä. Taustalla näkyvät orapihlaja-aidoin ke-

hystetyt penkkitaikat, joiden väleihin on istutettu pallon muotoon leikatut orapihlajapensaat. Eeva Rista. HKMKA.

Yllä vuonna 1970 otetussa valokuvassa ihmiset istuvat Pengerpuiston penkillä aurinkoisena päivänä. Puiston alkuperäisenä puistonpenkinä käytettiin Helsingin koivunjalkapenkkiä. Taustalla

näkyvät Helsingin toinen lyseo. Simo Rista. HKMKA.

Alla näkymä 1970-luvulta Pengerpuiston länsinurkasta kohti puistossa aiemmin sijainnutta leikkipaikkaa. Nurmipintaista leikkipaikkaa kiersi kivituhkapintainen käytävä. Leikkipaikan pää-

dyssä sijaitsi keinu. Nurmikentälle on istutettu matalia istutuksia. Simo Rista. HKMKA.

Vuoden 1997 ilmakuvan perusteella voidaan todeta, että leikkipaikka toteutui suunnitelman mukaisesti suorakaiteen muotoisena ja aidan kulmat oli viistetty suunnitelmassa esitetyllä tavalla. Ilmakuvasta hahmottuu myös hiekkalaatikon reunat. Leikkipaikalle johtavat portaat hävisivät luultavasti 1990-luvun loppupuolella. Leikkipuisto poistettiin ilmakuvien perusteella puistosta lopullisesti 2000-luvun alussa. Vuosien 2005–2008 välillä leikkipaikan paikalle kylväytyneistä puista hävisi kaksi. Yksi kylväytyneistä puista, vaahtera, on säilynyt näihin päiviin asti.

Puistossa ei viimeisen 20 vuoden aikana ole tapahtunut suurempia muutoksia. Jossain vaiheessa 2000-luvulla Pengerpuiston Torkkelinkadun vastaisen puistokäytävän varrelle istutettiin uusi jalava hävinneen tilalle puiston alkuperäisen suunnitelman mukaisesti. Tämän lisäksi entisen leikkipaikan paikalle on istutettu puumaisia orapihlajia ja vuorimäntyjä. Puiston lounaiskulmaan rakennettiin vuonna 2020 city-wc, joka on sittemmin poistettu.

Hand-drawn site plan of a garden area. The plan shows a central rectangular area enclosed by a dashed line, representing a fence or boundary. Inside this area, there are several labeled sections and features:

- Top Left:** A small rectangular area labeled "aita" (fence) and "aita sijoitetaan 4 m:n etäisyydelle telineestä" (fence is placed 4 m from the frame).
- Top Center:** A small rectangular area labeled "kt" (kivituikkakäytävä) and "hvk" (hirsivälikäytävä).
- Top Right:** A small rectangular area labeled "kt" (kivituikkakäytävä) and "hvk" (hirsivälikäytävä).
- Center:** A large rectangular area labeled "nurmi" (lawn) and "jousikiikut vierekkäin" (jousikiikut side-by-side).
- Bottom Left:** A small rectangular area labeled "pehmeä hiekka" (soft sand) and "teline" (frame).
- Bottom Center:** A circular area labeled "pyöreä lankkualue puun alla" (round plank area under the tree).
- Bottom Right:** A small rectangular area labeled "kt" (kivituikkakäytävä) and "hvk" (hirsivälikäytävä).
- Far Right:** A small rectangular area labeled "portti" (gate) and "välilaitakor" (intermediate structure).
- Far Bottom Right:** A small rectangular area labeled "keinu" (swing).

Dimensions and other labels include:

- Top Right:** "aidan etäisyys puurivistä 2 m" (distance from the tree row).
- Bottom Center:** "5 m" (distance from the tree row).
- Bottom Left:** "kulmat viistottu" (corners beveled) and "nurmipintainen polku" (lawn surface path).
- Bottom Center:** "uusi aidan linjaus" (new fence line).
- Bottom Right:** "kulmat viistottu" (corners beveled) and "nurmipintainen polku" (lawn surface path).

The plan also shows various trees and shrubs represented by simple line drawings, and a dashed line indicating the "uusi aidan linjaus" (new fence line).

Ylimpänä 1970-luvulla otettu valokuva on otettu kohtisuoraan Pengerpuistosta lähtevää kaupunkikuvallisesti merkittävään näkymälinjaan nähden, joka kulkee suoraan Pengerkadun rinteeseen portaikkoa pitkin ja jatkaa Sakarinkatua ja Lintulahdenkatu pitkin päättyen Sompasaareen. Katuväläisin on keskellä näkymälinjaa portaikon yläpäässä. Etualalla näkyvät Pengerpuiston säilyneet avokalliot. Eeva Rista. HKMKA.

Keskellä näkymä Pengerpuistosta Sakarinkatua pitkin Hanasaaren voimalaitokselle vuonna 1999. Kaupunkikuvallisesti merkittävä näkymälinja on säilynyt näihin päiviin asti lähes muuttumattomana. Sonja Siitola. HKMKA.

Alimpana vuoden 2012 valokuvassa koirapuiston aidan vierellä kulkee pensasaidanne, joka on sittemmin hävinnyt. Tällöin puistossa sijaitisi vielä Göteborg-malliset penkit. Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy.

3 Nykytila ja säilyneisyys

Paikan yleinen topografia ja liittyminen ympäristöön

Puistokokonaisuus sijoittuu korkealle kallioisen selänteen huipulle ja osin myös sen rinteelle. Puistokokonaisuuden korkeuserot vaihtelevat suuresti ja maasto on suuntautunut luode-kaakko suuntaisesti. Maaston korkein kohta (+36,1) sijoittuu puiston länsinurkkaan Torkkelinkadun puoleisen sisääntulon kohdille. Matalin kohta (+22,5) sijaitsee puolestaan alemmalta Pengerkadulta lähtevän portaikon juurella. Pääasiallisia saapumissuuntia Pengerpuistoon on kaksi Torkkelinkadulta ja kaksi Pengerkadun ylemmältä tasolta. Pengerkadun rinteeseen on kaksi saapumissuuntaa, joista molemmat kulkevat portaikon lävitse. Toinen suunnista nousee Pengerkadun alemmalta tasolta ja toinen laskee Pengerkadun ylemmältä tasolta puistorinteeseen.

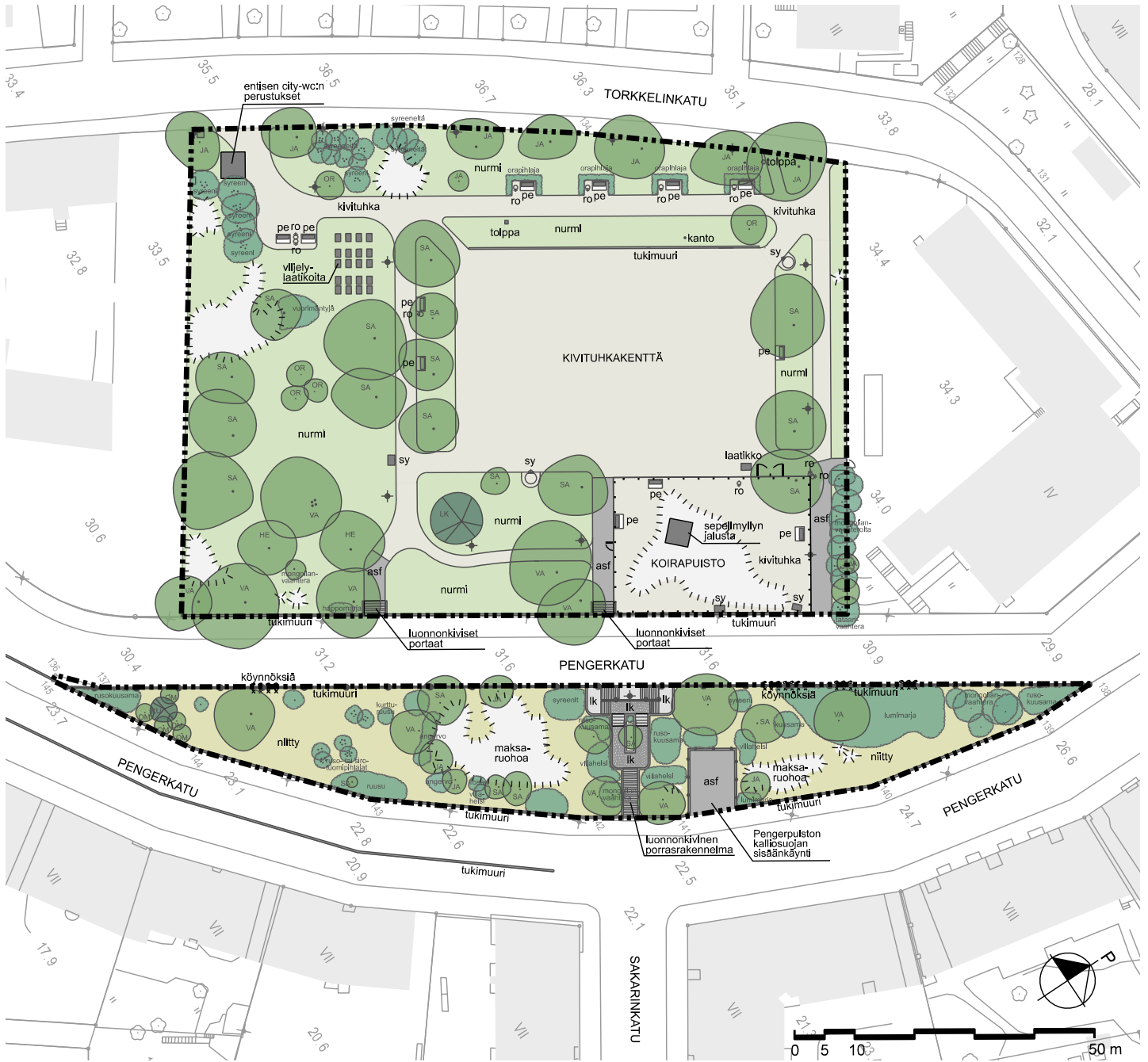
Viereisen sivun avoin kenttäsommitelma mahdollistaa näkymät Torkkelinkadun varren 1920-luvun klassismia edustaviin asuinrakennuksiin. Torkkelinkadun kookas jalavarivi muodostaa selkeän rajan puiston ja katualueen välille. Penkkitaskut ovat asemoitu puistokäytävän varrelle jalavien muodostamiin väleihin.

Puistokokonaisuus rajautuu lännessä Torkkelinkatuun, jota reunustaa 1920-luvulla rakennettujen uusklassisten matalien asuintalojen rivi eduspuutarhoineen ja puuriveineen. Idässä puistokokonaisuutta rajaa Pengerkadun 1930-luvun korkeiden asuinkerrostalojen muodostama yhtenäinen seinämä. Pohjoisessa ja etelässä puistoa reunustaa kaksi puistoon avautuvaa koulurakennusta avoimine tontteineen.

Alla näkymä ylemmältä Pengerkadulta alemmalle Pengerkadulle. Pengerkadun rinne on kaupunkirakenteeseen tiiviisti liittyvä viheralue, joka koostuu rinnettä rajaavista tukimuureista, symmetrisestä portaikosta ja vehreästä

kasvillisuudesta. Rinteen kasvillisuudelle tyypillistä ovat niittykasvillisuus, monimuotoiset pensaats, itsestään kylväytyneet puut sekä avokallioesiintymät maksaruohoineen.

MERKINTÖJEN SELITYKSET

lehti- / havupuu	luonnonkiviset portaat
yksittäispensas / pensasalue	penkki
köynnös	roska- / syväkeräysastia
nurmi	muut kalusteet (viljelylaatikot ja tolpat)
niitty	puistovalaisin
avokallio	aita
kivituhka	kaide
asfaltti	käynti- ja huoltoportti
luonnonkiveys	tarkastelualueen raja
tukimuuri	

Tilasommitelma

Pengerpuiston puistokokonaisuus muodostuu tilallisesti kahdesta osasta; Torkkelinmäen laelle sijoittuvasta nelikulmion muotoisesta Pengerpuistosta sekä Pengerkatujen väliin jäävästä puolikuun muotoisesta vihreästä rinteestä. Pengerkadun rinne on kaupunkirakenteeseen kiinteästi liittyvä vihreäalue, joka sai muotonsa ja käyttötarkoituksensa Kallion ensimmäisessä asemakaavassa vuonna 1901. Rinteen porraskakennelman suunnitelmat laati Birger Brunila vuonna 1930. Rinteen istutussuunnitelma laadittiin todennäköisesti 1930-luvun aikana. Pengerpuiston tilasommitelma perustuu alkujaan asemakaava-arkkitehti Birger Brunilan vuonna 1939 laatimaan puistosuunnitelmaluonnokseen, jotta päivitetään pienin muutoksin sodan jälkeen vuonna 1947. Puisto rakennettiin tämän päivitetyn puistosuunnitelman pohjalta.

Pengerkadun rinne on tukimuurein pengerretty puiston osa, joka sijaitsee Pengerkatujen väliin jäävässä rinteessä. Rinteen tilallista hahmoa hallitsee erityisesti sen keskeinen porraskakennelma tukimuureineen ja kaiteineen. Rakennelma muodostaa puiston osalle eheän ja näyttävän julkisivuaiheen. Rakennelma on tiiviisti yhteydessä Pengerkadun katutilaan. Portaikko on sijoitettu symmetrisesti Sakarinkadun linjauksen päätteeseen, mutta Pengerpuiston rinteeseen kaiverrettu kalliosuojan sisäänkäynti rikkoo eheän julkisivun. Luonnonkivinen portaikko jakaa rinteiden kahtia symmetrisiin istutettuihin osiin. Portaikon molemmin puolin puisto on puoliavointa ja vihreää tilaa, jossa puu- ja pensastutukset kasvavat melko vapaamuotoisesti. Pohjakaasvilaisuus on luonnonnurmea tai niittyä.

Pengerpuiston keskeisenä aiheena on puiston keskiosan avoin kivituhkapintainen kenttä, joka muodostaa puistoa jäsentävän keskusaieheen. Puiston maisemakuvaa hallitsevat erityisesti puistoa ja kenttää kehystävät puurivit. Puiston läpi ja kenttää kiertää eleetön kivituhkapintainen käytävisommitelma. Käytävät ovat pääasiassa suoraviivaisia. Puiston itäosan käytävälinja poikkeaa kuitenkin kaarevuudellaan muusta käytävisommitelmasta. Puiston reuna-alueet ovat nurmipintaisia. Kentän länsipuolella sijaitsevan puistokäytävän varrelle on sommiteltu penkkitaskuja, joita reunustavat leikatut pensasaidanteet. Penkkitaskut on asemoitu siten, että niistä avautuu näkymiä puiston avoimelle kentälle.

Pengerpuiston alkuperäinen sommitelma on pääosin säilynyt. Puiston eteläosassa sijaitsevan nurmialueen paikalla sijaitsi aiemmin leikkipaikka. Alkuperäinen eleetön kivituhkapintainen käytävisommitelma on säilynyt pääpiirteissään, mutta Pengerkadulta tulevat jyrkät käytävien osat on myöhemmin päällystetty asfaltilla. Penkkitaskujen väleissä aiemmin sijainneet pyöreään muotoon leikatut pensaat ovat hävinneet 2000-luvun alussa. Puiston itäosassa sijaitsee kivituhkapintainen koirapuisto.

Pengerpuiston puistokokonaisuuden eri osien ilmettä kuitenkin yhdistävät erilaiset tukimuurirakenteet ja säilyneet avokallioesiintymät. Myös puiston eri osien väliin jäävä ylempi Pengerkatu on olennainen osa puistokokonaisuutta, sillä se yhdistää puiston osat toisiinsa.

Pengerpuiston puistokokonaisuus on tiiviisti osa Torkkelinmäen kaupunkikuvallista kokonaisuutta. Puistoon sekä sen ympäristöön syntyy kiinnostavia ja vaihtelevia näkymiä. Pengerpuiston laelta Pengerkadun rinteiden porraskakennelmaa pitkin avautuu kaupunkikuvallisesti merkittävä näkymä Sompasaareen asti. Pengerpuiston sisällä näkymiä avautuu puistokäytäviä pitkin avokallioesiintymille sekä syreenipensaihin. Pengerpuiston puurivit luovat ulkoapäin suojaosan ja vihreän tunnelman, mutta puiston sisällä tila on hyvin avointa ja läpinäkyvää.

Yllä suoraviivaisia kivituhkakäytäviä reunustaa nurmialueet puuriveineen ja penkkisyvennyksineen. Puistokäytävää pitkin avautuu näkymiä rajaavaan Pengerkadun korkeiden kerrostalojen muodostamaan julkisivuun.

Alla Pengerpuiston avoin kivituhkakenttä mahdollistaa näkymät Torkkelinmäen asuinrakennuksiin ja puiston viereiseen koulurakennukseen. Kenttää rajaavat kahdesta suunnasta nurmialueet puuriveineen. Kentän ja puistokäytävän välinen korkeusero on ratkaistu koko kentän pituisella lohko-kivitukimuurilla.

Ylimpänä näkymä kivituhkapintaista puistokäytävää pitkin kohti avointa kallioesiintymää, jota reunustavat kookkaat syreenit. Syreenien takana sijaitsee Torkkelinkatu 1920-luvun klassisine asuinrakennuksineen.

Yllä olevalla entisen leikkipaikan paikalla sijaitsee nykyään avoin nurmialue, jolla kasvaa orapihlajia. Nurmea reunustavat puurivit. Etualalla puistoon kylvätynyt monihaarainen vaahtera.

Kalusteet, rakenteet ja pinnoitteet

Pengerpuiston puistokäytävät ja kenttä ovat pääasiassa kivituhkapintaisia. Pengerkadun puoleiset kaltevat sisään-tulot on asfaltoitu. Puiston tasoerot on ratkaistu Pengerkadun puolella verkkokivitukimuurilla ja luonnonkivisillä porrasaskelmilla. Kentän ja sen laidalla olevan puistokäytävän tasoero on puolestaan ratkaistu lohkokivitukimuurilla. Pengerpuiston keskeisimpiä rakenteita on koirapuiston aitauksen sisäpuolella avokallion päällä oleva vanhan sepelimitylly jalusta, joka on jäänne Kallion rakentamisen ajoilta. Koirapuisto on aidattu metallisella verkkoaidalla.

Pengerpuistossa on sekä tummanharmaita metallisia Metalcon Libre -mallisia penkkejä että Helsingin kaupungin peruspenkkejä Helsinki-vihreän värissä. Lisäksi puistossa on city-roskiksia ja erilaisia syväkeräysastioita. Pengerpuiston länsinurkassa sijaitsee myös asukkaiden ylläpitämiä viljelylaatikoita. Puiston valaisimina toimivat 1990-luvulla asennetut valaisimet. Aiemmin puistossa on käytetty vanhojen valokuvien perusteella riippuvalaisimia.

Pengerkadun rinteen tasoerot on toteutettu symmetrisen porraskakennelman ja siihen liittyvien verkkokivimuurien avulla. Portaikko ja muurirakenteet rakennettiin vuonna 1930. Ylemmän Pengerkadun reunalla sijaitsee Helsingin kaupungin antiikkikaide "Arkkitehti". Portaikon

Alimpana Pengerpuiston itäosassa kulkeva käytävälinja, joka poikkeaa kaarevuudellaan muista puiston suoraviivaisista puistokäytävistä. Käytävän vasemmalla puolella kasvaa lehtikuusi.

Vieressä olevassa valokuvassa alueen asukkaiden ylläpitämiä viljelylaatikoita, jotka sijaitsevat Pengerpuiston lounaisnurkassa.

ylätasanteella on Arkkitehti-kaidetta yksinkertaisempi kaidemalli, joka vastaa ilmeeltään alkuperäisen suunnitelman mukaista kaidemallia. Portaiden luiskaosuudet ovat päällystetty noppakiveyksellä, joka on todennäköisesti myöhempi uudistus, sillä alkuperäiseen suunnitelmaan on merkitty käytettäväksi pieniä nupukiviä.

Puistokokonaisuuden kalusteet ja rakenteet ovat kirjavia sekä osin huonokuntoisia ja töhrittyjä.

Edellisen sivun valokuvassa on havaittavissa, kuinka Pengerkadun rinteeseen aksiaalinen porraskakennelma tukimuureineen luo näyttävän ja eheän julkisivun Pengerkadun rinteelle. Porrasaskelmat ovat luonnonkiveä ja portaiton tasanteet on ladottu noppakivistä. Porrasrakennelman keskelle sommitellussa istutusaltaassa kasvaa ruusupensas ja saarni, joka estää näkymät portaiton lävitse.

Ylimmässä valokuvassa Pengerkadun puoleinen sisäänkäynti. Puisto ja katualue ovat eri tasoissa. Verkkokivitukimuuri ja luonnonkiviset portaat erottavat puiston katualueesta.

Toiseksi ylimmässä valokuvassa näkyvä sisäänkäynti Pengerkadulta puistoon on kalteva, minkä vuoksi puistokäytävä on päällystetty kivituhkaa sitovammalla asfaltilla.

Toiseksi alimmassa valokuvassa näkyvä koirapuisto on yleisilmeeltään kallioinen kivituhkan peittämä avoin tila, joka on aidattu metalliverkkoaidalla. Avokallion keskellä sijaitsee vanha sepelimityn jalusta.

Alimmassa valokuvassa näkyvä ylempi Pengerkatu on olennainen puistokokonaisuuteen kuuluva katualue, joka yhdistää puiston eri osat toisiinsa. Kadun reunaan on asennettu Helsingin kaupungin antiikkikaide "Arkkitie".

Kasvillisuus

Pengerpuiston puistokokonaisuuden kasvillisuus on historiallisesti kerrostunutta ja sen alkuperäiset 1930–1940-luvun istutukset ovat pääosin säilyneet.

Pengerpuiston rinteen kasvillisuus koostuu suurimmaksi osaksi monilajisista pensaista, istutetuista ja itsestään kylväytyneistä puista sekä niitystä ja avokallioiden päälle levittyvistä maksaruohoesiintymistä. Rinteen kasvillisuus on kokonaisuudessaan hyvin vehreää, monilajista ja runsasta. Sen alkuperäinen kasvillisuussommitelma on suunniteltu symmetrisesti suhteessa porraskennelmaan. Symmetria on nähtävissä enää vain osittain.

Pengerkadun rinteen kasvillisuuden vanhinta kerrostumaa edustavat Pengerkadun rinteeseen 1930-luvulla istutetut monilajiset pensaat. Säilyneet pensasistutukset vastaavat pääsääntöisesti alkuperäisen suunnitelmapiirroksen kasvilajistoa. Rinteen kapeneviin päätyihin on sijoitettu symmetrisesti rusokuusamien ryhmät (*Lonicera tatarica*). Rinteen oikealle puolelle on istutettu myös kookkaiden mongolianvaahteroiden (*Acer ginnala*) muodostama ryhmä. Alkuperäiset lumimarjat (*Symphoricarpos racemosa*) sijaitsevat alkuperäisillä paikoillaan, mutta ovat paikoin levinneet ja kattavat nykyisellään oikeanpuoleisesta rinteestä suuren osan. Portaikon läheisyydessä ovat alkuperäisen kasvillisuussommitelman mukaiset villaheidet (*Viburnum lantana*) ja rusokuusamat (*Lonicera tatarica*). Portaikon vasemmalle puolelle on istutettu alkuperäisen sommitelman mukaisille paikoille angervoja (*Spirea call. Margarithae*) ja ruusuja (*Rosa rugosa* ja *Rosa alba maiden's blush*). Tukimuurin reunustalla kasvaa imukärhivilliviinejä (*Parthenocissus quinquefolia*), jotka kapuavat muuria ja kaidetta pitkin ylös. Avokallioesiintymien päällä sijaitsee maksaruohoesiintymiä (*Sedum*).

Rinteessä on havaittavissa alkuperäisistä kasvilajeista poikkeavia lajeja. Portaikon molemmiin puolin kasvaa symmetrisesti kookkaita syreenejä. Rinteen vasemmassa laidassa on myös sinne myöhemmin istutettuja puita, kuten omenapuita, kuusi sekä puuvartisia tuomipihlajia. Niiden tarkasta ajoituksesta ei ole tietoa. Puiston nuorempaa kerrostumaa edustavat sinne itsestään kylväytyneet puut.

Ylimpänä Pengerkadun rinteen hyvin monilajista ja runsasta kasvillisuutta. Rinteen aluskasvillisuus on melko pitkäksi kasvanutta niittyä. Avokallioiden päälle on istutettu maksaruohoa, mikä lisää rinteen vehreyden tuntua entistään. Tukimuuri toimii vahvana kontrastina vehreää rinnettä vasten.

Yllä Pengerkadun rinteen vasemmanpuoleinen nurkka, jossa kasvaa omenapuiden ryhmä. Niiden keskeltä nousee esiin yksi kuusi.

Vasemmalla olevassa valokuvassa Pengerkadun rinteen oikea nurkka, jossa sijaitsee kookkaita alkuperäisen kasvillisuussommitelman mukaisia mongolianvaahteroita (*Acer ginnala*).

Puita on monia eri lajeja kuten lehtosaarnia, jalavia ja vaahteroita. Puut eivät kuulu rinteeseen alkuperäiseen kasvillisuussommitelmaan. Ne lisäävät rinteeseen vehreyttä, mutta luovat samalla suojaisia ja varjoisia paikkoja, mikä on osin ristiriidassa rinteeseen alkuperäisen avoimen sommitelman kanssa. Pengerpuiston istutukset ovat pääasiassa puistoon alun perin istutettua lajistoa. Pengerpuiston kasvillisuus koostuu pääasiassa kookkaista ja vanhoista puuriveistä, avoimista nurmialueista sekä erilaisista pensasistutuksista. Pengerpuiston keskusaiheena olevaa kenttäsommitelmaa reunustavat paikoin aukkoiset, mutta kookkaat lehtosaarnirivit. Torkkelinkadun vuorijalavarivi reunustaa puistoa sen luoteisreunalta. Puiston avointa nurmialuetta, entistä leikkipaikkaa ympäröivät myös kookkaat ja vanhat saarnirivit. Pengerkadun varrella kasvaa vanhoja vaahteroita. Entisellä leikkipaikalla sijainneen keinun molemmin puolin istutetut hevostakanjat ovat säilyneet tähän päivään asti.

Puistossa oli aikaisemmin lukuisia vapaasti istutettuja pensaita, joista jäljellä ovat Torkkelinkadun viereiset kookkaat syreenit ja Pengerkadun viereinen happomarja. Koillisreunassa puiston ja koulutontin välisellä rajalla kasvavat luultavasti 1970-luvulla istutetut mongolianvaahterat ja tataarivaahtera. Kenttäsommitelman pohjoispuolisen puistokäytävän varren penkkitasuja reunustavat muotoon leikatut orapihlaja-aidat. Pensasaidat muodostavat suojaiset taskut oleskelulle.

Alla olevassa valokuvassa ylemmän Pengerkadun kaidetta pitkin kasvaa alkuperäisen kasvillisuussommitelman mukaisilla paikoilla imukärhävilliiniä.

Vieressä imukärhävilliini nousee Pengerkadun valaisinpylvästä pitkin.

Yllä puistokäytävää pitkin kulkeva näkymä, joka päättyy käytävän päässä oleviin syreeneihin ja niiden takana kohoavaan entiseen teollisuuskoulun rakennukseen.

Käytävän oikealla puolella on avokalliopaljastuma, jonka ympärillä on kookkaita syreenejä.

Alla mongolianvaahtera kookkaiden puiden keskellä. Pengerkadun reunassa vaahterarivi. Tontin ja puiston rajalla saarnirivi. Etualalla toinen puiston hevostakanjoista.

Nurmipinnasta nousee esiin pieniä avokallioesiintymiä.

Pengerpuiston uudempaa kerrostumaa edustavat nuoret istutetut orapihlajat puiston eteläpuolisella nurmialueella ja kentän viereisellä nurmikaistaleella. Myös lounaisosan nurmialueella kasvavat vuorimännyt ja itsestään kylväytynyt kookas monihaarainen vaahtera ovat tulleet puistoon myöhemmin. Avokallion edustalle on sijoitettu entisten vuorijalavien paikalle uudet taimet, joista toinen on jalava ja toinen orapihlaja.

Puiston puurivit ja muotoon leikatut pensasaidat luovat yhdessä käytävä- ja kenttäsommitelman kanssa suora- viivaisia linjoja ja kasvillisuudella rajattuja tiloja puiston sisälle. Suoraviivaisuutta kuitenkin rikkovat puiston kaakkoisosassa sijaitseva puiston ainoa kaarevalinjainen puistokäytävä sekä puiston vapaammin sommitellut puu- ja pensasistutukset.

Yllä olevassa valokuvassa puiston länsireunan muotoon leikatut orapihlaja-aidat muodostavat suojaisat penkkitas- kut puistokäytävän varrelle.

Alla Pengerpuiston koillisreunaa pitkin kulkeva kivituhkapintainen puistokäytävä. Koulun tontin ja puiston erottaa toisistaan metalliverkkoaita. Puiston ja tontin rajalla kasvaa puuvartisia pensaita, mongolianvaahteroita ja tataarinvaahteroita.

Nykyinen käyttö

Pengerpuisto on suunniteltu Torkkelinmäen oleskelu-, leikki- ja pelailualueeksi ja se on pääasiallisesti säilynyt alkuperäisessä käytössään. Alueen eteläosassa aiemmin sijainnut leikkipaikka poistettiin 2000-luvun alussa. Nykyään alue toimii istutettuna nurmialueena. Sepelimyllyn jalustan ympäristö on toiminut ajan saatossa niin leikkikalliona kuin koirapuistona, jollaisena se on nykyäänkin käytössä.

Puiston avoin kenttäsommitelma mahdollistaa monen erilaisen käyttötarkoituksen. Kentällä voidaan pelata erilaisia puistopelejä ja järjestää pienimittakaavaisia tapahtumia. Puiston lounaisosassa sijaitsevat kaupunkiviljelylaatikot, joita Kallion alueella toimiva Kallio-liike ylläpitää. Puistokäytävien varsille perustetut penkit mahdollistavat pysähtymisen ja puistossa oleskelun. Puistokäytäväverkosto toimii myös läpikulun mahdollistajana kuljettaessa Torkkelinkadulta alas Pengerkadulle aina Sörnäisten rantaan asti. Pengerpuiston rinteiden käyttötarkoitus vehreänä läpikulkupaikana on säilynyt nykypäiviin asti.

Puisto koetaan asukkaiden keskuudessa kuitenkin turvatomaksi siellä esiintyvän häiriökäyttäytymisen ja avoimen huumekaupan vuoksi.

Alla tiheälatsuksen puun alta avautuu näkymä koirapuistoon. Koriapuiston keskellä kohoaa vanha sepelimyllyn jalusta. Asfalttoisen puistokäytäväosuuden kaltevuus erottuu selkeästi valokuvasta.

Viereisellä sivulla Pengerpuiston avoin kenttäalue mahdollistaa erilaisten tapahtumien järjestämisen ja pelailun. Orapihlaja-aidan taakse kätkeytyy penkki oleskelua varten.

4 Arvot ja ominaispiirteet

Pengerpuisto on aikakaudelleen tyypillinen ominaispiirteensä hyvin säilyttänyt 1930- ja 1940-lukujen puistokokonaisuus, joka on osa Torkkelinmäen kaupunkikuvallisesti ja kaavoitushistoriallisesti merkittävää puutarhakaupunkimaista asuinaluekokonaisuutta. Torkkelinmäen Pengerpuiston puistokokonaisuus yhdessä Torkkelinmäen puistojen kanssa muodostaa kaupunkikuvallisesti merkittävän viheraluekokonaisuuden Torkkelinmäen asuinalueelle.

Pengerkadun rinne on kaupunkirakenteeseen kiinteästi liittyvä viheralue, jonka suunnitelmat perustuvat Kallion ensimmäiseen vuoden 1901 asemakaavaan. Porrasrakennelman suunnitelman laati arvostettu kaavoitusarkkitehti Birger Brunila vuonna 1930. Rinteen erillinen istutussuunnitelma on 1930-luvun alusta. Pengerpuiston nykyinen käytäjäsommitelma ja tilallinen hahmo perustuvat Birger Brunilan laatimiin suunnitelmiin, jotka edustavat 1930–40-lukujen suunnitteluihanteita. Pengerpuiston toteutettu puistosuunnitelma on vuodelta 1947.

Puistokokonaisuudella on suuri alkuperäisyysarvo. Puiston alkuperäiset sommitelmat ja keskeiset tyylipiirteet ovat säilyneet melko vähäisin muutoksin. Pengerkadun rinteen luonnonkivinen porrasrakennelma tukimuureineen on säilynyt lähes muuttumattomana. Vuoden 1947 alkuperäiseen sommitelmaan kuuluneet avoin suorakulmion muotoinen kenttä ja eleetön käytäjäsommitelma ovat säilyneet lähes muuttumattomina. Alkuperäiseen sommitelman mukaiset penkkitaskut muotoon leikattuine orapihlaja-aitoineen ovat säilyneet näihin päiviin asti. Pensasaitojen väleissä aiemmin sijainneet pallon muotoon leikatut orapihlajat ovat sittemmin hävinneet. Pengerpuiston tasoerot on ratkaistu luonnonkivisillä tukimuureilla ja portailla. Alkuperäiseen sommitelmaan kuulunut leikkikenttä on poistettu 2000-luvun alussa ja sen tilalle on tullut avoin nurmikenttä. Torkkelinkadun tonttipuurivi yhdessä Pengerpuiston jalavarivin kanssa korostavat Torkkelinkadun erityislaatuisuutta Torkkelinmäen yhtenä pääkatuna.

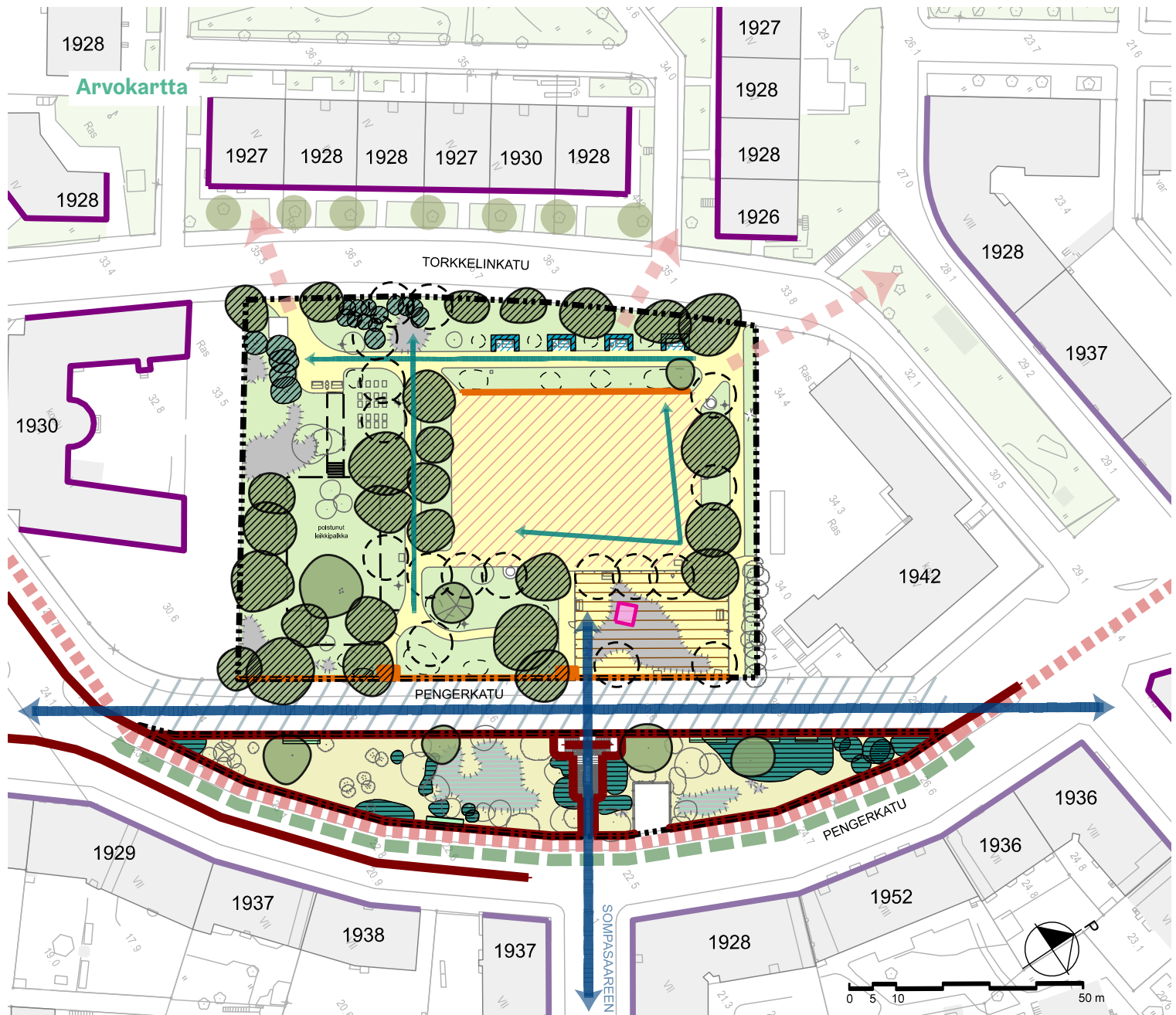
Pengerpuisto sijaitsee keskellä tiheästi asuttua Kallion kaupunginosaa, jolloin sen käyttö- ja virkistysarvo nousevat olennaiseen rooliin. Puisto mahdollistaa alueen asukkailla julkisen ulkotilan, jota voidaan käyttää niin oleskeluun, tapahtumien järjestämiseen, pelailuun, omaehtoiseen toimintaan kuin koiran ulkoilutukseen.

Viereisellä sivulla oleva vanha sepelimylyn jalusta on sijoittunut avokallion päälle. Jalusta korostaa puiston identiteettiä.

Suurin osa alkuperäisistä istutusaiheista ja -sommitelmista on säilynyt, vaikka kasviyksilöitä on sittemmin hävinnyt tai tullut lisää. Pengerkadun rinteen kasvilajisto on arvokas. Huomionarvoisia ovat erityisesti 1930-luvun aksiaalista istutussommitelmaa korostavat portaikon molemmiin puoliin istutetut monilajiset pensasistutukset ja avokallioilla esiintyvät maksaruohoesiintymät. Pengerpuiston alkuperäisen vuoden 1947 puistosuunnitelman mukaiset lehtosaarni-, jalava- ja vaahterarivit ovat kaupunkikuvallisesti merkittäviä puurivejä, jotka näkyvät erityisesti alueen katunäkymissä. Yksittäisiä puuyksilöitä on hävinnyt ajan myötä. Myös vapaamuotoiset syreenipensaat, happomarjapensas ja penkkitaskujen muotoon leikatut orapihlaja-aidat lisäävät puiston lajistollista arvoa. Pengerpuiston kulma- ja reuna-alueet ovat eheitä istutettuja puistomaisia nurkkia ja reunoja.

Vaalittavat ominaispiirteet

- Alkuperäinen vuoden 1939 Birger Brunilan laatiman sommitelman tilarakenne
- Avoin kivituhkapintainen suorakulmion muotoinen kenttäsommitelma
- Eleetön kivituhkapintainen käytäjäsommitelma
- Birger Brunilan suunnittelema vuoden 1930 porrasrakennelma tukimuureineen
- Pengerpuistoa rajaavat matalat tukimuurit ja portaat
- 1930-luvun istutussuunnitelman mukaiset monilajiset pensasistutukset ja lajiharvinaisuudet
- 1940-luvun puurivit ja pensasistutukset
- Vanha sepelimylyn jalusta
- Penkkitaskut
- Avokalliot ja maksaruohoesiintymät

MERKINTÖJEN SELITYKSET

--- Torkkelinmäellä sijaitseva, aikakaudelleen tyypillinen ominaispiirteensä hyvin säilyttänyt 1930-1940-lukujen puistokokonaisuus. Puistokokonaisuus koostuu tilallisesti kahdesta eri osasta: Pengerkadun rinteestä ja Pengerpuistosta. Puistokokonaisuuden alkuperäiset sommitelmat ja keskeiset tyylipiirteet ovat säilyneet melko vähäisin muutoksia.

Pengerkadun rinne on kaupunkirakenteeseen kiinteästi liittyvä viheralue, joka perustuu vuoden 1901 asemakaavassa määriteltyihin tavoitteisiin. Porrasrakennelman on suunnitellut arvostettu asemakaava-arkkitehti Birger Brunila vuonna 1930. Rinteen kasvillisuus on suunniteltu ja toteutettu 1930-luvulla.

Pengerpuiston tilallinen hahmo perustuu Brunilan laatimiin suunnitelmiin, jotka edustavat 1930-1940-lukujen suunnitteluihanteita. Pengerpuiston toteutettu puistosuunnitelma on vuodelta 1947.

Pengerpuiston vuoden 1947 toteutuneiden suunnitelmien mukaiset:

- Säilynyt avoin nelikulmion muotoisen kenttäsommitelma.** Kentän muoto, käyttötarkoitus ja kivituikkapäälyste ovat säilyneet.
- Säilynyt toiminnallinen alue.** Alueen käyttötarkoitus on ajan myötä muuttunut, mutta se on säilynyt toiminnallisena alueena. Alue oli aikaisemmin lasten leikkikallio, nykyään koirapuisto.
- 2000-luvun alussa hävinnyt leikkipaikka ja siihen johtaneet portaat.**
- Säilyneet eleettömät pulstokäytävät.** Puiston keskeiset eleettömät pulstokäytävät ovat säilyneet pääasiassa kivituikkapintaisina.
- Säilyneet penkkitaskut tuotoon leikattulne pensasaitoihin ja penkkeineen.**
- Säilyneet luonnonkiviset tukimuurit ja porrasrakennelmat**
- Säilyneet puu- ja pensasistutukset.** Puistossa on säilynyt alkuperäiseen toteutuneeseen sommitelmaan kuuluneita puu- ja pensasistutuksia, kuten lehtosaarnirivit, jalavarvi, vaahterat, orapihlajat, syreenit sekä happomarjapensas.
- Hävinneet puu- ja pensasistutukset.** Puistoon istutetuista puuriveistä on hävinnyt yksittäisiä puita. Myös penkkitaskujen välissä sijainneet pallon tuotoon leikatut orapihlajapensasat ovat hävinneet. Puistosta on hävinnyt myös vapaasti sommiteltuja yksittäispensaita.
- Puistoa reunustava nurmipinta.**

Pengerkadun rinte 1930-luvulla toteutuneiden suunnitelmien mukaiset:

- Säilynyt luonnonkivinen porrasrakennelma tukimuureineen.** Rakennelma muodostaa puistoon eheän julkisivuaiheen ja antaa sille muodon. Portaikko on tiivistä yhteydessä Pengerkadun katutaloon.
- Säilyneet monimuotoiset pensasistutukset ja köynnökset.** Pengerkadun rinteessä on säilynyt alkuperäiseen toteutuneeseen sommitelmaan kuuluneita pensasistutuksia ja köynnöksiä, kuten rusokusamat, villahaidet, lumimiehat, mongolianvaahterat, angervot, rusut sekä villivinejä.
- Säilyneet maksaruohoelintymät.**
- Niitty aluskasvillisuutena.**
- Kaupunkikuvallisesti merkittävä puurivi /yksittäispuu**
Puiston kookas puusto muodostaa merkittävän kaupunkikuvallisen elementin alueen katu- ja puistonäkymissä.
- Puiston identiteettiin liittyvä maamerkki. Sepelilylyyn jalusta on jääne Kallion rakentamisesta.**
- Torkkelinmäen kaupunkikuvallisesti ja kaavoitushistoriallisesti merkittävä puutarhakaupunkimainen asuntoaluekokonaisuus.** Puisto liittyy olennaisesti Torkkelinmäen puistojen kanssa se muodostaa kaupunkikuvallisesti merkittävän viheraluekokonaisuuden Torkkelinmäen asuinalueelle.
- Torkkelinmäen kulttuurihistoriallisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittävä tonttipuurivi.**
- Sakariin kadun päätteellä toimiva vihreä pulstojulkisivu.**
- Merkittävä puiston sisäinen näkymälinja.**
- Kaupunkikuvallisesti merkittävä katunäkymä.**
- Kaupunkikuvallisesti merkittävät avokallioelintymät**
- Kaupunkikuvallisesti merkittävä rakennuksen julkisivukorostus**
- Kaupunkikuvallisesti merkittävä yhtenäinen rakennusten muodostama julkisivu**
- Puistokokonaisuuteen olennaisesti kuuluva katualue - Pengerkatu**
- Puiston reunalla oleva rakennus ja sen rakennusvuosi**
- Torkkelinmäen muut pihat ja puistot**

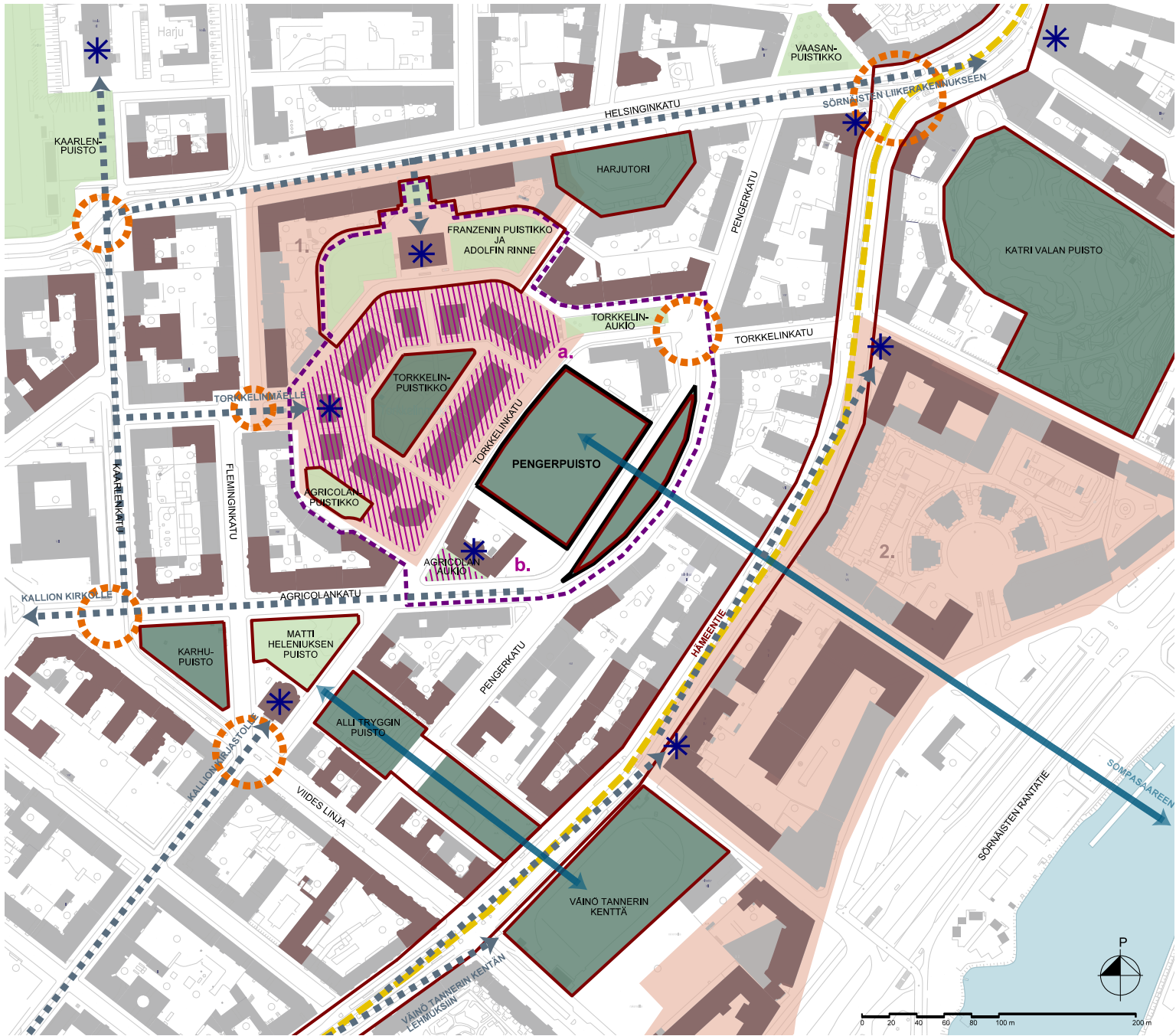
Pengerpuistossa sijaitseva vanha sepelimyllyn jalusta on jäänne Kallion rakentamisesta ja se luo puistolle tunnistettavuutta ja identiteetin. Pengerkadun rinteessä sijaitseva porrasrakennelma tukimuureineen rajaa rinteeseen katualueesta ja muodostaa rinteelle eheän julkisivun, joka toimii jalustana viereisille rakennuksille.

Puiston laelta avautuu merkittävä kaupunkikuvallinen näkymälinja kohti Sörnäisten rantaa ja aina Sompasaareen asti. Vastaavasti Sakarinkadun näkymän päätteeksi toimii kadun linjaa jatkava Pengerkadun rinteeseen aksiaalinen porrasrakennelma ja sen vehreät symmetriset sivut. Myös Pengerkatua pitkin kulkee merkittävä katunäkymä, jonka päätteeksi on näytävä vaaleanpunertavan sävyinen korkea 1920-luvun lopun asuinkerrostalo. Puiston sisällä avautuu näkymiä erityisesti puiston suoraviivaisia puistokäytäviä pitkin. Niiden päätteisiin on sommiteltu syreenipensaita ja avokallioesiintymiä. Avoimelta kentältä levittäytyy myös näkymiä puistoa ympäröivään rakennuskantaan.

Yllä näkymä Pengerpuiston puistokäytävän varrella olevilta penkkitaaskuilta avoimen kentän yli. Näkymä jatkaa kulkuaan Sakarinkatua pitkin aina Sompasaareen asti.

Vieressä ylemmää Pengerkatua pitkin avautuva näkymä päättyy näyttävään 1920-luvun asuinrakennuksen kulmaukseen.

MERKINTÖJEN SELITYKSET

	RKY-ALUE 1. Torkkelinmäen asuinalue 2. Osuusliikkeiden ja teollisuuden Sörnäinen		HISTORIALLINEN KATULINJA Hämeentie (ent. Itäinen Vientotie)
	ARVOYMPÄRISTÖT Helsingin yleisten alueiden arvoympäristökohteet ovat historiallisesti tai kulttuurihistoriallisesti merkittäviä kohteita tai edustavat tietyn aikakauden kaupunkirakennustaidetta, suunnitteluihanteita tai tunnettujen suunnittelijoiden töitä esimerkiksi tavalla.		AIKAKAUDELLEEN TYYPILLINEN PUISTO
	ASEMAKAAVASSA SUOJELTU ALUE a. Torkkelinmäen asuinkerrostalojen korttelialueet b. Agricolan aukio (kaupunkikuvallisesti, maisemallisesti tai puistohistoriallisesti arvokas)		MUUT PUISTOT
	ASUNTOALUEKOKONAISUUS (Helsingin maisemakulttuuri) Torkkelinmäen asemakaavahistoriallisesti merkittävä asuntoaluekokonaisuus. Torkkelinmäen puistot muodostavat historiallisten puistojen puistokokonaisuuden, jossa puistot ovat tiiviisti osana alueen asemakaavallista kokonaisuusmitelmaa.		KAUPUNKIKUVALISESTI MERKITTÄVÄ NÄKYMÄLINJA
	ASEMAKAAVASSA SUOJELLUT RAKENNUKSET		KATUA PITKIN KULKEVA NÄKYMÄ KOHTI MAAMERKKINÄ TOIMIVAA RAKENNUSTA / PUISTOA
			KAUPUNKIRAKENTEELLINEN SOLMUKOHTA
			MAAMERKKINÄ TOIMIVA RAKENNUS
			MUUT RAKENNUKSET
			VESIALUE
			TARKASTELUALUEEN RAJA

Arvoa heikentävät tekijät ja ristiriidat

Pengerpuiston yleinen kuluneisuus vaikuttaa puiston yleisilmeeseen heikentävästi. Puiston kalusteiden kirjavuus ja sijoittelu eivät sovellu historiallisen puiston ilmeeseen ja ovat ristiriidassa puiston alkuperäisen sommitelman mukaisten periaatteiden kanssa. Puiston penkinä oli alun perin koivunjalkapenkki, joka on korvattu erilaisilla nykyaikaisemmilla penkeillä. Koirapuiston läheisyydessä sijaitsee lukuisia varustelaatikoita, jotka luovat alueesta sekavan. Puistossa on monia erilaisia roska-astioita hyvin tiheään. Pengerkadulta puistoon avautuvan näkymän keskelle on sijoitettu kookas syväkeräysastia. Torkkelinkadun läheisyydessä puretun city-wc:n perustuslaatta rikkoo puiston yhtenäistä länsinurkkaa. Lisäksi ylemmällä Pengerkadulla sijaitsee valaisin keskellä Sakarinkatua pitkin kulkevaa kaupunkikuvallisesti ja asemakaavallisesti tärkeää näkymälinjaa.

Pengerkadun rinteeseen on kylväytynyt lukuisia puita, jotka ovat ristiriidassa alkuperäisen symmetrisen sommitelman kanssa. Lisäksi rinteiden hoitamattomuus ja ylikasvanut pohjakaasvillisuus tekevät rinteestä epäsiistin. Porrasrakennelma on peittynyt kylväytyneiden puiden varjoon. Portaissa kulku on täten pimeä, eikä Sakarinkatua pitkin kulkeva kaupunkikuvallisesti merkittävä näkymälinja toteudu. Sisäänkäynti kalliosuojaan heikentää rinteiden historiallista arvoa.

Pengerpuiston puurivit ovat paikoin aukkoiset. Lisäksi puiston penkkitaskujen muotoon leikatut orapihlaja-aidat ovat kasvaneet liian korkeiksi, jolloin ne peittävät osin näkymät Torkkelinkadulta puistoon.

Pengerkadun puoleisten sisäänkäyntien asfalttipäällysteet ovat ristiriidassa Pengerpuiston alkuperäisen kivituhkapinnoituksen kanssa. Asfalttipinnoite on myös paikoin muhkuraisista ja sammaleiden peittämää.

Ylimpänä Pengerkadulta puistoon saapuvan sisäänkäynnin asfalttipäällyste on huonossa kunnossa. Asfalttipinnoite eroaa ilmeeltään myös alkuperäisen suunnitelman kivituhkapinnoista.

Keskellä kalliosuojan sisäänkäynti, joka rikkoo Pengerkadun rinteiden tukimuurin muodostaman julkisivun. Rinteiden ylikasvanut ja hoitamaton kasvillisuus on ristiriidassa alkuperäisen symmetrisen sommitelman kanssa.

Alla Torkkelinkadun puoleisen sisäänkäynnin läheisyydessä sijaitseva city-wc:n kivijalka.

5 Kehittämistavoitteet maiseman ja historian näkökulmasta

Suosituksien alueen kehittämiselle ja jatkosuunnittelulle perustuvat tässä työssä määriteltyihin kulttuurihistoriallisiin ja maisemallisiin arvoihin sekä vaalittaviin ominaispiirteisiin. Esitetyt kehittämistavoitteet pyrkivät säilyttämään ja turvaamaan em. arvot ja määrittelemään reunaehdot alueen kehittämiselle.

Puiston säilyttäminen ja kehittäminen osana valtakunnallisesti merkittävää Torkkelinmäen puutarhakaupungin rakennettua kulttuuriympäristöä. Pengerpuisto on osa kaupunkirakennustaiteellisenä kokonaisuutena suunniteltua vehreää Torkkelinmäen kaupunginosaa. Pääosin 1920–30-luvuilla rakentunut kaupunginosa muodostaa poikkeuksellisen yhtenäisen 1900-luvun alun suunnitteluperiaatteiden mukaan suunnitellun kaupunkikuvallisen kokonaisuuden, johon kuuluu olennaisena osana kaupunginosaan puistoalueet. Alueen kehittämisessä ja alueella tehtävissä toimenpiteissä tulee huomioida toimenpiteiden vaikutus laajemmassa kaupunkikuvallisessa kokonaisuudessa, kuten katunäkymissä sekä puiston ja rakennusten suhteessa. Puiston säilyminen osana arvokasta kaupunkirakenteellista kokonaisuutta turvataan ja sen historiallinen rooli kaupunginosaan oleskelu- ja pelailualueena säilytetään.

Puistokokonaisuus kunnostetaan alkuperäisten ja toteutuneiden puistosuunnitelmien mukaisiin asuihin. Tärkeimpänä tavoitteena on puistokokonaisuuden kunnostaminen ja sen ominaispiirteiden säilyttäminen ja vahvistaminen. Pengerpuisto kunnostetaan alkuperäisen vuoden 1947 toteutetun puistosuunnitelman mukaiseen asuun. Puiston alkuperäinen käytävä- ja tilasommitelma säilytetään ja palautetaan leikkipaikkaa lukuun ottamatta. Pengerkadun rinnettä kehitetään puoliavoimena alueena, jossa on vapaasti sommiteltuja pensasistutuksia. Rinteen alkuperäistä 1930-luvun kasvillisuussommitelmaa pyritään tuomaan esiin. Sen kerroksellinen ja monipuolinen kasvillisuus, alkuperäiset istutukset ja lajiharvinaisuudet säilytetään ja alueen hoitotasoa nostetaan.

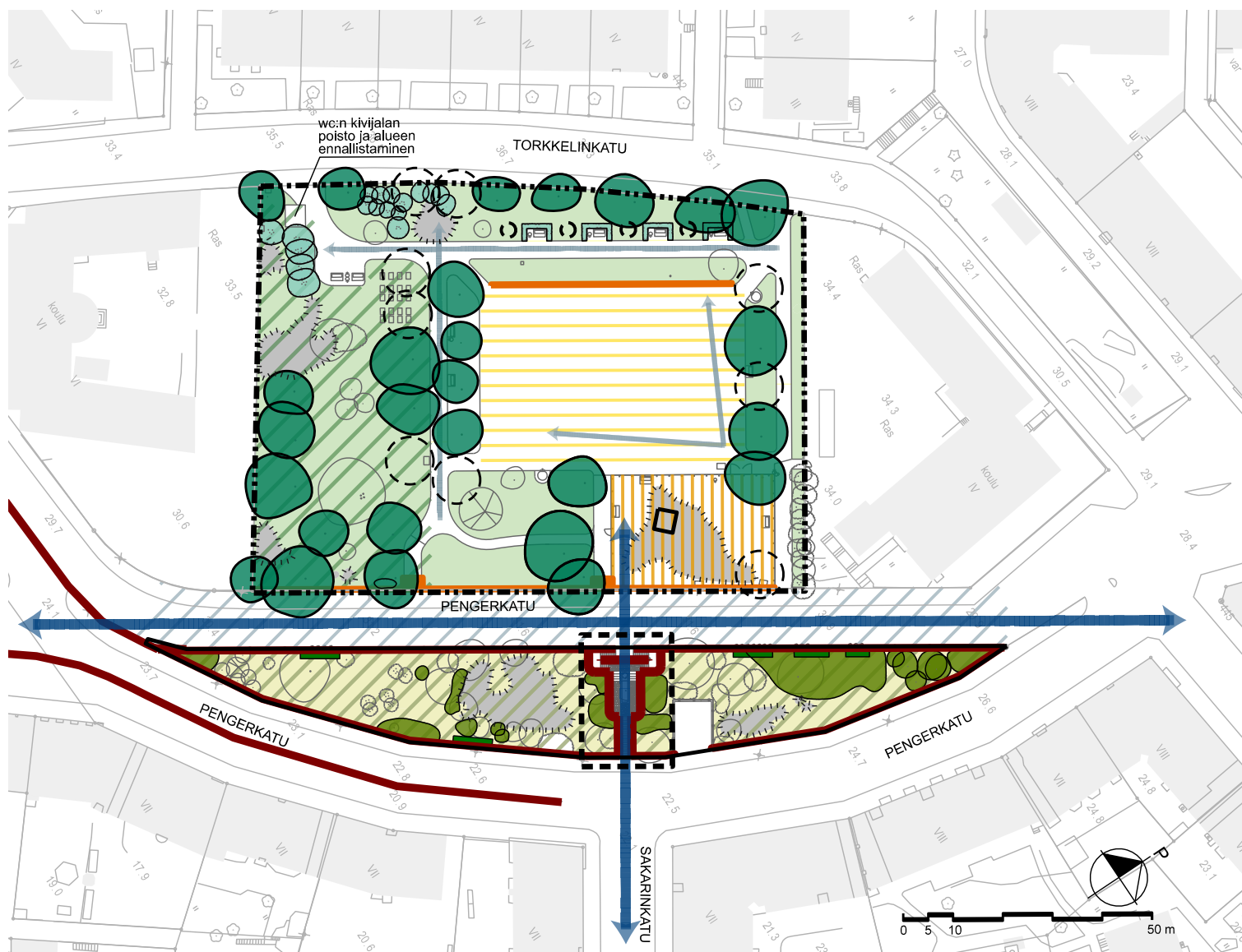
Pengerkadun rinne on kaupunkirakenteeseen olennaisesti kuuluva viheralue jollaisena se tulee myös säilyttää. Portaikon keskelle on kylväytynyt saarni, joka peittää tärkeän näkymälinjan.

1930-luvulla toteutettuun kasvillisuussommitelmaan kuuluneet istutusaiheet ja kasvilajisto säilytetään ja niitä ylläpidetään. Hävinneet alkuperäiset kasvillisuussommitelmat palautetaan. Pengerkadun rinteen symmetristä sommitelmaa korostavat monilajiset pensasistutukset säilytetään alkuperäisenä kasvillisuussommitelman osana ja niitä ylläpidetään. Kunnostussuunnitelmassa tulee tutkia, voidaanko kylväytyneitä puita karsia etenkin portaikon ympäristöstä. Rinteen aluskasvillisuutta hoidetaan luonnonnurmena tai niittynä. Avokallioiden päällä olevia maksaruohoesiintymiä vaalitaan. Uusien pensaiden istutamisessa lähtökohtana toimii alkuperäinen kasvillisuussommitelma ja kadulta puistoon ja puiston yli avautuvat näkymät. Tavoitteena on puoliavoin pensasistutusten muodostama vehreä rinne.

1940-luvulla toteutettuun kasvillisuussommitelmaan kuuluneet istutusaiheet ja kasvilajisto säilytetään ja niitä ylläpidetään. Hävinneitä alkuperäisiä kasvillisuussommitelmia palautetaan. Kaupunkikuvallisesti merkittävät kenttäsommitelmaa reunustavat lehtosaarnirivit, Torkkelinkadun jalavarivi ja Pengerkadun vaahterarivi säilytetään ja niitä ylläpidetään. Puurivit uusitaan jatkuvan kasvatuksen periaatteella. Hävinneitä alkuperäisen kasvillisuussommitelman mukaisia puita palautetaan, jolloin riveistä muodostuu yhtenäiset. Kenttäsommitelman itäreunan puita ei osoiteta palautettaviksi, jotta puiston läpi avautuu näkymiä katujen välillä. Puurivit tarvitsevat tilaa ympärilleen, eikä niiden vierelle saa istuttaa muuta puustoa tai korkeita pensaita. Syreenipensaiden läheisyyteen voidaan palauttaa alkuperäisen toteutuneen sommitelman mukaisille paikoille puita siinä tapauksessa, mikäli syreenipensaita joudutaan uusimaan.

Puistokäytävän varrella sijaitsevien penkkitaskuja kehystävät leikatut orapihlaja-aidat säilytetään alkuperäisenä kasvillisuussommitelman osana. Orapihlaja-aidat tulee leikata matalammiksi niin, että penkkitaskuissa istuvat eivät jää pensaiden taakse piiloon. Penkkitaskujen väleihin palautetaan pallon muotoon leikatut orapihlajat. Pensaiden sommittelussa lähtökohtana on alkuperäinen sommitelma ja Torkkelinkadulta puistoon ja puiston yli avautuvat näkymät.

Torkkelinkadun viereiset vapaasti sommitellut syreenit säilytetään. Pengerkadun viereinen happomarja säilytetään alkuperäisenä kasvillisuussommitelman osana. Muita hävinneitä alkuperäisen kasvillisuussommitelman mukaisia vapaasti sommiteltuja pensasistutuksia ei palauteta, jotta puisto säilyy läpinäkyvänä. Puiston avokallioesiintymiä vaalitaan.

MERKINTÖJEN SELITYKSET

Pulstokokonaisuuden säilyttäminen ja kehittäminen osana valtakunnallisesti merkittävää Torkkelinmäen puutarhakaupungin rakennettua kulttuuriympäristöä. Puiston säilyminen osana arvokastakaupunkirakenteellista kokonaisuutta turvataan ja sen historiallinen rooli kaupunginosan oleskelu- ja pelialueena säilytetään.

Pengerpuisto kunnostetaan alkuperäisen vuoden 1947 toteutetun puistosuunnitelman mukaiseen asuun. Puiston alkuperäinen käytävä- ja tilasuunnitelma säilytetään ja palautetaan leikkipaikkaa lukuunottamatta.

Pengerkadun rinnettä kehitetään puoliavoimena alueena, jossa on vapaasti sommiteltuja pensasistutuksia. Rinteen alkuperäistä 1930-luvun kasvillisuussummitelmaa pyritään tuomaan esiin. Sen kerroksellinen ja monipuolinen kasvillisuus, alkuperäiset istutukset ja lajiharvinaisuudet säilytetään ja alueen hoitotasoa nostetaan.

KASVILLISUUS

1930-luvulla toteutettuun kasvillisuussummitelmaan kuuluneet istutusaiheet ja kasvilajisto säilytetään ja niitä ylläpidetään

1940-luvulla toteutettuun kasvillisuussummitelmaan kuuluneet istutusaiheet ja kasvilajisto säilytetään ja niitä ylläpidetään

Hävinneitä alkuperäiseen kasvillisuussummitelmaan kuuluneita puurivä palautetaan / täydennetään

Hävinneet alkuperäiseen kasvillisuussummitelmaan kuuluneet pallon muotoon leikatut orapihlajat palautetaan

Nurmena säilytettävät ja kehitettävät puiston reuna-alueet

Niittynä / luonnonnurmena kehitettävä aluskasvillisuus

Porrasrakennelman ympäriltä karsitaan puustoa ja pensaistoa näkyvyyden parantamiseksi

TILARAKENNE

Avoimena säilytettävä ja kehitettävä toiminnallinen kiviuhkapintainen kenttäsuunnitelma. Alue varataan oleskelulle sekä peli- ja tapahtumatiloinnolle

Avoimena säilytettävä ja kehitettävä kiviuhkapintainen alue, joka säilytetään ja kehitetään koirapuistona

Avoimena säilytettävä ja kehitettävä katutila. Pengerkadun puistojen välinen osuus tulee säilyttää avoimena yhteytenä puiston eri osien välillä. Rakenteista ja varusteista vapaa alue.

Läpinäkyvänä numialueena kehitettävä alue, jonka reunalla puurivit

Puoliavoimena kehitettävä alue, jossa on vapaasti sommiteltuja pensasistutuksia

Vaallittava pulston identiteetin kannalta merkittävä maamerkki, sepelilyllyn jalusta

Säilytettävä / kunnostettava Pengerkadun rinte luonnonkivinen porrasrakennelma tukimuureineen. Rinnettä reunustava tukimuuri tulee säilyttää eheänä julkisivualueena

Säilytettävät / kunnostettavat Pengerpuiston luonnonkiviset muuri- ja porrasrakenteet

Säilytettävät puiston sisäiset näkymälinjat

Säilytettävät ja avoimena pidettävät kaupunkikuvalliset näkymälinjat

Avoimena säilytettävät avokalliot, Pengerkadun rinte avokallioiden maksaruoheosintymä vaalitaan

Pengerpuistoa kehitetään kaupunkinosan toiminnallisena oleskelu- ja pelailualueena.

Tavoitteena on säilyttää Pengerkadun rinteän historiallinen rooli kaupunkirakenteeseen olennaisesti kuuluvana viheralueena sekä Pengerpuiston historiallinen rooli kaupunkinosan toiminnallisena oleskelu- ja pelailualueena.

Pengerkadun rinne kaavoitettiin alun perin Kallion kaupunkirakenteeseen olennaisesti kuuluvaksi näyttäväksi viheralueeksi siirryttäessä alemmalta Pengerkadulta ylemmälle Pengerkadulle. Sellaisena rinne on säilynyt näihin päiviin asti. Pengerkadun rinne on olennainen osa Pengerkadun ilmettä ja luonnetta. Rinteän rooli kiinteänä osana kaupunkirakennetta säilytetään ja porrusrakennelma kunnostetaan karsimalla sen ympäriltä peittävää kasvillisuutta.

Pengerpuisto kaavoitettiin alun perin Torkkelinmäen oleskelu-, leikki- ja pelailualueeksi, jollaisena se on säilynyt näihin päiviin asti. Puistossa on ollut leikki- ja pelitoimintoja alusta lähtien. Puiston leikkipaikan merkitys on vuosien saatossa vähentynyt. Puiston kenttäsommitelma säilytetään avoimena ja vapaana tilana esimerkiksi pienimuotoisille tapahtumille ja pelailulle. Väliaikaiset tapahtumiin liittyvät rakennelmat ovat sallittuja. Koirapuisto säilyy avoimena ja aidattuna tilana, joka tulee kunnostaa. Entisen leikkipaikan tilalla sijaitseva nurmialue säilytetään vapaana nurmialueena oleskelua varten. Jatkosuunnittelun yhteydessä on mahdollisuus tutkia lähiliikuntapaikan sijoittamista Pengerpuistoon.

Sepelimylyn jalusta tulee säilyttää alueen maamerkkinä. Tunnistettava maamerkki vahvistaa puiston identiteettiä.

Merkittävät näkymälinjat tulee pitää avoimina ja umpeutuneet näkymälinjat tulee avata. Puistoon ei saa sijoittaa näkymiä tukkivia rakenteita. Puiston istutussuunnittelussa tulee huomioida merkittävät näkymälinjat kaduilta puistoon ja puistoa ympäröivään rakennuskantaan. Ylempi Pengerkatu tulee säilyttää avoimena yhteytenä puiston eri osien välillä. Se tulee pitää rakenteista ja varusteista vapaana alueena.

Pengerpuiston reuna-alueet ja kulmaukset tulee säilyttää eheinä puistomaisina reunoina. Pengerkadun rinteän luonnonkivinen tukimuuri tulee säilyttää rinnettä rajaavana reunana. Puiston reunat ja kulmat ovat säilyneet eheinä puistoreunoina. Reunat ja kulmaukset tulee jatkossakin säilyttää eheinä, istutettuina tai avoimina nurmipintaisina puistoreunoina eikä niihin tule sijoittaa teknisiä rakenteita. Puiston viereisillä tonteilla tulevaisuudessa tapahtuvan täydennysrakentamisen ja kunnostusten myötä puiston ja tontin rajapintaan voi kohdistua mahdollisia muutoksia, joissa tulee huomioida puiston ympäristöhistorialliset arvot.

Kunnostussuunnitelmaa laadittaessa on huomioitava, että puiston länsikulmassa sijaitseva city-wc:n jalusta ja kalliosuojan sisäänkäynti ovat aikoinaan sijoitettu ongelmallisesti puiston tärkeisiin sisäänkäynteihin ja reunoihin. City-wc:n kivijalka esitetään poistettavaksi ja alue ennallistettavaksi.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

HKA = Helsingin kaupunginarkisto, Kokoelmatietokanta Sinetti, digitoidut aineistot
KHKK= Kertomukset Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta
HKYA = Helsingin kaupunkiympäristön arkisto
HKMKA = Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto
Helsingin kaupungin karttapalvelu
KA = Kansallisarkisto, digitoidut aineistot
KK= Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot
MVKA = Museovirasto historian kuva-arkisto

Painamattomat lähteet

Arkkitehtuurimuseon nettisivut <https://www.mfa.fi/>

Kallio-liike. Facebook -sivusto. <https://www.facebook.com/kallioliike/>

Seppälä, Salla-Mari. Kallio-liike. Edistämässä kaupunkikulttuuria ja aktivoimassa kaupunkitilaa. Kandidaatintyö. Aalto-yliopisto. 2019.

Valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen sivusto www.rky.fi

Painetut lähteet ja kirjallisuus

Koskinen, Juha. Kallion historia. Loviisa 1990.

Mannerla-Magnusson, Meri. Pientilalta lähioon metsän keskelle. Teoksessa Unelma paremmasta maailmasta. Moderni puutarha ja maisema Suomessa 1900-1970. Toimittaneet Sinkkilä, Jyrki, Donner, Julia ja Mannerla-Magnusson, Meri. Aalto-yliopisto. 2016.

Mika Mäkelä. Uudistuva Kallio – Saneerauksen ihanteet ja todellisuus 1933-1986. Filosofian, historian ja taiteiden tutkimuksen osasto. Humanistinen tiedekunta. 2022. Helsingin yliopisto.
Paunonen, Heikki, ja Paunonen, Marjatta. Stadin mestat: ikkunoita Helsingin ja sen asukkaiden historiaan ja nykyisyyteen, osa 2. Painoasuun toimittaneet Heikki ja Marjatta Paunonen. Edico. 2010.

Silvo, Veli. Torkkelinmäki - Kallion unohdettu huvilakaupunki. Helsinki-seuran vuosikirja. 1969. Suomen Sosiaalidemokraatti. Kustannus Oy Kansanvalta.

Stenius, Olof. Helsingin asemakaavahistoriallinen kartasto. Pro Helsingfors Säätiö. Helsinki. Frenckellin Kirjapaino Oy. 1969.

Vanhakoski, Erkki. Helsingin kaupungin Kallion kaupunginosan Torkkelinmäen rakennusvaiheista. 1975.

Waris, Heikki. Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkäsillan pohjoispuolelle. Helsinki 2016.

Viitteet

- 1 Koskinen, J., s. 1.
- 2 Stenius, O.
- 3 Koskinen, J., s. 12.
- 4 Mäkelä, M., s. 24.
- 5 Mäkelä, M., s. 24.
- 6 Koskinen, J., s. 14.
- 7 Mäkelä, M., s. 25-26.
- 8 Koskinen, J., s. 20.
- 9 Mäkelä, M., s. 26.
- 10 Vanhakoski, E., s. 1.
- 11 Mäkelä, M., s. 27-28, 31.
- 12 Mäkelä, M., s. 35-36.
- 13 Silvo, V., s. 58, 62.
- 14 Mäkelä, M., s. 37.
- 15 Mäkelä, M., s. 41.
- 16 Torkkelinmäen asuinalue. Museovirasto. https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4088 luettu 8.5.2024.
- 17 Silvo, V., s. 63.
- 18 Mäkelä, M., s. 40.
- 19 Koskinen, J., s. 390.
- 20 Mäkelä, M., s. 39-40.
- 21 Silvo, V., s. 63.
- 22 Mannerla-Magnusson, M., s. 93.
- 23 Vanhakoski, E., s. 3-6.
- 24 Torkkelinmäen asuinalue. Museovirasto. https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4088 luettu 8.5.2024.
- 25 Paunonen, H. ja Paunonen, M., s. 908.
- 26 KHKK, 1947, s. 208. "Sen johdosta, että kaupungin puistot, joiden suunnittelutyöt olivat olleet kiinteistötoimiston asemakaavaosaston tehtävänä, olivat jonkin verran kaavamaisia ja niiden piirustukset laadittu ilman puutarha-alan erikoistuntemusta, yleisten töiden lautakunta oli esittänyt, että mainitut suunnittelutyöt jätettäisiin vastedes rakennustoimiston puisto-osaston suoritettaviksi, lukuunottamatta sellaisia tapauksia, joissa oli kysymys yleisen liikenneväylän rakentamisesta, jolloin puiston suunnittelu tapahtuisi yhteistoiminnassa asemakaavaosaston kanssa. Koska kiinteistötoimiston ja rakennustoimiston johtosäännöissä ei ollut lähemmin määrätty kumman tehtäväksi puistojen sisäinen suunnittelu kuului, kaupunginhallitus päätti 9) tulkita kiinteistötoimiston johtosäännön 20 §:ssä ja rakennustoimiston johtosäännön 23 §:ssä olevia määräyksiä siten, että rakennustoimiston puisto-osasto toistaiseksi suorittaa puistojen sisäisen suunnittelun, kuitenkin niin, että kaupunginhallitus lopullisesti vahvistaa suunnitelmat hankittuaan niistä kiinteistölautakunnan lausunnon, ja että, mikäli puistoon tulee sijoitettavaksi rakennuksia taikka milloin yleiset asemakaavalliset seikat vaikuttavat puiston suunnitteluun, työn tulee tapahtua yhteistoiminnassa kiinteistötoimiston asemakaavaosaston kanssa."
- 27 <https://www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitehdit/birger-brunila/> luettu 7.11.2024
- 28 Helsingin kaupunginhallituksen mietintö nro 16, 1932, s. 17. Rakennustoimiston puisto-osastoa koskevan johtosäännön mukaan kaupunginpuutarhurin tehtävänä on puisto-osaston johtajana esimerkiksi "laatia puisto-osastolla suoritettavien uudistoiden suunnitelmat kustannusarvioineen ja valvoa näiden töiden suorittamista." HKA.
- 29 Helsingin kaupungin eri vuosikymmenten puistokorteista koostettu Excel-taulukko. HKYA.
- 30 Suomen Sosiaalidemokraatti, nro 24. 1.11.1939, s. 4. "Suruttomain kallion puisto valmistetaan olympialaisten jälkeen...". KK.
- 31 Suomen Sosiaalidemokraatti, nro 302, 7.11.1939, s. 3. "Lehdessämme noin kuukausi sitten julkaistiin luonnos ns. "suruttomain kallion" puistoksi. Sen jälkeen on puisto-osasto ehdottanut, että puistikkoon suunniteltu leikkikenttä jaettaisiin kahtia, jotta estettäisiin pallon pelaaminen kentällä...". KK.
- 32 Suomen Sosiaalidemokraatti, nro 24, 1.11.1939, s. 4. "Suruttomain kallion puisto valmistetaan olympialaisten jälkeen...". KK.
- 33 Suomen Sosiaalidemokraatti, nro 261, 27.9.1939, s. 4. "Maanantaina pitämässään kokouksessa kaupungin kiinteistölautakunta, kuten eilen kerroimme, yksimielisesti päätti hyväksyä asemakaavaosaston laatiman uuden ehdotuksen Pengerkadun ja Torkkelinkadun välillä sijaitsevan Suruttomain kallion järjestämisestä viihtyisäksi puistoksi...". KK.
- 34 Suomen Sosiaalidemokraatti, nro 257, 20.9.1936, s. 8. "Suruttomien kalliokin saa puiston - lopultakin. Siitä huolimatta...". KK.
- 35 Helsingin kaupungin eri vuosikymmenten puistokorteista koostettu Excel-taulukko. HKYA.
- 36 Mäkelä, M., s. 177.
- 37 Mäkelä, M., s. 184-185.
- 38 Kallio-liike. Facebook-sivusto. <https://www.facebook.com/kallioliike/> Luettu 7.11.2024.
- 39 Seppälä, Salla-Mari., s. 29.

12. PENGERPUISTO

Acer ginnala 8
- platanoides 6
- tataricum 2
Aesculus hippocastanum 2
Berberis ottawensis 20
- thunbergii atropurpurea
Cornus alba Kesselringii 4
Crataegus grayana
- douglasii
- oxyacantha 4
Fraxinus excelsior 23
Larix decidua 1
Malus sargentii 10
Rosa x kamtschatica 2
- rugosa 11
- rugosa alba 4
- sp. 1
- pimpinellifolia Poppius 1
Syringa reflexa 4
- vulgaris 26
Ulmus glabra 11

Tekijät:	Tiina Perälä, Matti Liski, Ronja Rajamäki, Katja Nurmi
Julkaisun yhteyshlö:	Kaisa Solin
Julkaisun nimi:	Pengerpuisto - ympäristöhistoriallinen selvitys ja kehittämisperiaatteet
Sarja:	Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön julkaisuja
Sarjanumero:	2024:25
Julkaisuaika:	2024
ISBN:	ISBN 978-952-386-531-0 (verkkojulkaisu)
ISSN:	ISSN 2489-4230 (verkkojulkaisu)
Kieli, koko teos:	suomi
Kieli, tiivistelmä:	suomi, ruotsi

Tiivistelmä:

Helsingin itäisessä kantakaupungissa, Torkkelinmäen valtakunnallisesti merkittävän puutarhakaupunkimaisen asuinalueen kyljessä sijaitseva Pengerpuisto on aikakaudelleen tyypillinen ominaispiirteensä hyvin säilyttänyt 1930-1940-lukujen välillä rakentunut puistokokonaisuus, joka koostuu varsinaisesta Pengerpuistosta ja Pengerkadun rinteestä. Pengerpuiston puistokokonaisuus yhdessä Torkkelinmäen puistojen kanssa muodostaa kaupunkikuvallisesti merkittävän viheraluekokonaisuuden Torkkelinmäen asuinalueelle. Puisto on suunniteltu ja rakennettu vaiheittain. Vuoden 1901 asemakaavaan perustuva Pengerpuiston rinne valmistui 1930-luvulla. Pengerpuisto valmistui vuonna 1947 laaditun puistosuunnitelman mukaan. Puistokokonaisuudella on suuri alkuperäisyysarvo, sillä se on säästynyt merkittävältä myöhemmiltä muutoksilta. Pengerpuisto kaavoitettiin alun perin kaupunginosan toiminnalliseksi puistoalueeksi, jollaisena se on säilynyt näihin päiviin asti. Puiston nykyinen sommitelma perustuu asemakaava-arkkitehti Birger Brunilan laatimiin puistosuunnitelmiin. Suurin osa alkuperäisistä istutusaiheista ja -sommitelmista ovat säilyneet. Puistokokonaisuus on kasvilajistoltaan arvokas. Huomionarvoisia ovat Pengerkadun rinteessä lähes 100-vuotiaat monimuotoiset pensaat, maksaruohoesiintymät sekä villiviinit. Myös Pengerpuiston puurivit, syreenit ja muotoon leikatut pensasaidanteet ovat huomionarvoisia. Puiston aksiaalinen porraskorkeus ja tukimuureineen ja puistossa sijaitseva vanha sepelilylylly jalusta luovat puistolle tunnistettavuutta ja oman identiteetin.

Selvityksen tavoitteena on ollut kartoittaa puistokokonaisuuden suunnittelun ja rakentamisen vaiheet, myöhemmät muutokset sekä arvioida kohteen nykytilaa, säilyneisyyttä ja merkittävyyttä. Lopuksi on annettu suositukset alueen kehittämiseksi siten, että alueen kulttuurihistorialliset arvot säilyvät.

Avainsanat:

Pengerpuisto, Kallio, Torkkelinmäki, ympäristöhistoriallinen selvitys, kehittämisperiaatteet

Sammanfattning:

Terrassparken, som ligger i Helsingfors östra stadskärna intill det nationellt betydelsefulla trädgårdsstadsliknande bostadsområdet Torkelsbacken, är en parkhelhet som byggts upp under 1930- och 1940-talen, och som bevarat tidsperiodens typiska särdrag väl. Helheten består av själva Terrassparken och Terrassgatans sluttning. Tillsammans med Torkelsbackens parker bildar Terrassparkens parkhelhet ett stadsbildsmässigt betydande grönområde på Torkelsbackens bostadsområde. Parken har planerats och byggts i skeden. Terrassparkens sluttning baseras på detaljplanen från år 1901 och färdigställdes på 1930-talet. Terrassparken färdigställdes år 1947 i enlighet med den parkplan som utarbetats. Eftersom den bevarats från senare betydande förnyelser, har parkhelheten ett stort originalitetsvärde. Parken planlades ursprungligen som en funktionell park för stadsdelen, och har bevarats som sådan fram till dessa dagar. Parkens nuvarande komposition grundar sig på de parkplaner som utarbetades av detaljplanearkitekt Birger Brunila. En stor del av de ursprungliga planeringsmotiven och -kompositionerna har bevarats. Växtbeståndet i parkhelheten är värdefullt. Beaktansvärda är de nästan 100-åriga mångfaldiga buskarna, fetknopparna och vildvinet på Terrassgatans sluttning. Även trädträderna, syreenerna och de formklippta buskhäckarna i Terrassparken är beaktansvärda. Parkens axiella trappstruktur med stödmurar och fundamentet för den gamla makadamkrossen ger parken igenkännlighet och en egen identitet.

Målet med utredningen har varit att kartlägga skedena för planeringen och byggandet av parkhelheten, senare ändringar samt bedöma objektets nuvarande tillstånd, bevarandegrad och betydelse. Till slut har man gett rekommendationer för utveckling av området, så att områdets kulturhistoriska värden bevaras.

Nyckelord:

Terrassparken, Torkelsbacken, Berghäll, miljöhistorisk utredning, utvecklingsprinciper

Helsinki

